

A kortárs magyar média nyelvhasználata

Gašpar, Iris

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:466344>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

J. J. Strossmayer Egyetem Eszék
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Magyar nyelv és irodalom és horvát nyelv és irodalom mesterképzési szak

Gašpar Iris

A kortárs magyar média nyelvhasználata

Szakdolgozat

Témavezető: doc. dr. sc. Bockovac Tímea Anita

Eszék, 2024

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Mađarskoga jezika i književnosti i
Hrvatskog jezika i književnosti

Iris Gašpar

Jezik suvremenih mađarskih medija

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Timea Anita Bockovac

Osijek, 2024.

J. J. Strossmayer Egyetem Eszék
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Magyar nyelv és irodalom és horvát nyelv és irodalom mesterképzési szak

Gašpar Iris

A kortárs magyar média nyelvhasználata

Szakdolgozat

Tudományterület: Bölcsészettudomány

Tudományág: Filológia

Témavezető: doc. dr. sc. Bockovac Tímea Anita

Eszék, 2024

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet Osijek
Katedra za mađarski jezik i književnost
Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Mađarskoga jezika i književnosti i
Hrvatskoga jezika i književnosti

Iris Gašpar

Jezik suvremenih mađarskih medija

Diplomski rad

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Ugrofinistika

Mentorica: doc. dr. sc. Timea Anita Bockovac

Osijek, 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

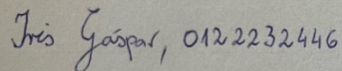
Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 3. rujna 2024.

Iris Gaspar, 0122232446

Ime i prezime studenta, JMBAG

Összefoglaló

A szakdolgozat a horvátországi magyar nyelvű kortárs média nyelvi jellemzőivel foglalkozik. A téma kifejtése során az elméleti keret megadása, illetve a Horvátországban megjelenő kisebbségi médiaformák bemutatást követően kerül sor a HRT–HR adón rendszeres jelleggel sugárzott magyar nyelvű rádióadások tartalom és nyelvi elemzésére.

Kulcsszavak: hangzó média, nemzeti kisebbség, magyar nyelvű rádióadás

Tartalom

1. Bevezetés	1
2. Mi a média?	3
2.1. Médiafunkciók.....	4
2.2. A média hatása.....	5
3. A horvátországi magyar média	7
3.1. A nyomtatott sajtó	7
3.1.1. Új Magyar Képes Újság.....	8
3.2. Rádió – <i>Emisija na mađarskom jeziku</i> című adás	9
3.3. Televízió	11
3.3.1. Drávatáj.....	11
4. A rádió mint médium	13
4.1. A rádiózás Magyarországon	14
4.2. A rádiózás Horvátországban.....	15
5. A rádió nyelvhasználata	16
6. Kutatás - <i>Emisija na mađarskom jeziku</i> című rádióadás nyelvhasználati jellemzőinek vizsgálata	18
6.1. Műsoridő.....	19
6.2. Beszélők a műsorban	22
6.3. Az elhangzó műfajok.....	29
6.4. Az elhangzó köszönés, bemutatkozás	30
6.5. A hangzó anyag nyelvi minősége	31
6.5.1. Fonetika és fonológia.....	31
6.5.1.1. Mondatfonetikai eszközök	31
6.5.1.2. Szótagok kiesése	32
6.5.1.3. Ä fonéma	33
6.5.1.4. Ő-zés és í-zés.....	34
6.5.1.5. A, az névelők.....	35
6.5.1.6. A megakadásjelenségek	36
6.5.2. Morfológia	37
6.5.2.1. A kicsinyítő képző használata	37
6.5.2.2. A földrajzi nevek használata	37
6.5.2.3. Határozóragok használata	38
6.5.2.4. Igei személyragok használata	38

6.5.3. Lexikológia	39
6.5.3.1. Szóhasználat – idegen, sajátos szavak.....	39
6.5.3.2. Szóismétlés.....	40
6.5.4. Mondattan	41
7. Összegzés	43
8. Irodalom.....	45

1. Bevezetés

Jelen szakdolgozatban a horvátországi kortárs magyar média nyelvhasználatával foglalkozom, azon belül a horvátországi magyar nyelvű rádióadások vizsgálatával. A témaválasztást az indokolja, hogy eddig nem kutatták, és nem sok információ áll rendelkezésre róla. Emellett érdekesnek tűnt számomra felkutatni azon horvátországi médiatartalmakat, melyek egy nemzeti kisebbség nyelvén, vagyis ebben az esetben magyar nyelven, jönnek létre és folyamatosan elérhetők.

A dolgozatban a média fogalmát úgy értelmezem, mint az információ közvetítésére és rögzítésére használt eszközök összességét, amelynek számos funkciója van. A legfontosabbak ezek közül: a tájékoztatás, az információátadás, az oktatás, de a szórakoztatás is.

Horvátországban számos nemzeti kisebbség él, köztük magyarok is. A támogató jellegű kisebbségpolitikának köszönhetően ezen közösségek számára bizonyos feltételek megléte esetén biztosított az anyanyelvű médiahasználat. Napjainkban a magyar nyelvű médiamegjelenések között egyaránt található nyomtatott (pl. *Új Magyar Képes Újság*), audio (pl. *Emisija na mađarskom jeziku*), valamint audiovizuális is (pl. *Drávatáj*).

A dolgozat hét fejezetet tartalmaz, illetve azon kívül az összefoglalót, a kulcsszavakat és a felhasznált irodalmat.

Az első fejezetben – *Bevezetés* – a témaválasztás indoklása után bemutatom az alkalmazott kutatás célját és módszerét.

A második fejezet – *Mi a média?* – a médiaelméleti keretet foglalja össze, kitérve a terminus szűkebb és tágabb értelmezésére, és röviden áttekintve a média fejlődéstörténetét. Ez a fejezet két további alfejezetet tartalmaz, *Médiafunkciók*, és *A média hatása*.

A harmadik fejezet – *A horvátországi magyar média* – bemutatja a horvátországi magyar nyelvű média megjelenési formáit, az alábbi alfejezetek mentén: *A nyomtatott sajtó*, *Rádió*, és *Televízió*, kitérve az *Új Magyar Képes Újság*, *Emisija na Mađarskom jeziku* című adás, valamint a *Drávatáj* című médiatermékek részletes ismertetésére.

A negyedik fejezet – *A rádió mint médium* – a hangzó média történeti áttekintése után kitér a magyarországi és horvátországi rádiózási formák összevetésére: *A rádiózás Magyarországon*, *A rádiózás Horvátországban*.

Az ötödik fejezet – *A rádió nyelvhasználata* – a rádió nyelvhasználatáról szól, abból a feltevésből kiindulva, hogy a hallgatók azt várják el, hogy a médiában elhangzó nyelvhasználat tökéletes és példaértékű legyen, amely nyelvi mintaként értékelendő.

A hatodik fejezetben – *Kutatás – Emisija na mađarskom jeziku címu rádióadás nyelvhasználati jellemzőinek vizsgálata* – bemutatom az alkalmazott kutatás módját, célját és eredményeit.

A hetedik fejezetben – *Összegzés* – összefoglalom a kapott eredményeket. Ezt követi a felhasznált irodalom jegyzéke.

2. Mi a média?

A *média* szó egy latin kifejezésből, a médiumból ered, amely több jelentéssel is bír, pl. közeg, közép és eszköz. A média szóalak többesszámot jelöl, így nyelvhelyességi kérdést vet fel a *médiák* alak használata, amely ennek ellenére meglehetősen elterjedt, mivel a magyar nyelvben a *média* nem hangzik többes számúnak.

Jurčić Daniela a *Teorijske postavke o medijima – definije, funkcije i ujecaj* című könyvében azt írja, hogy a médiát általában úgy határozzuk meg, mint kommunikációs és/vagy hírközlési eszközt.

A média jelentése szűkebb, tágabb és még tágabb értelemben is megadható:

1) szűk értelemben – „A sajtó, a rádió, a televízió és a világháló kifejezési formáiban létrejött nyilvános fórumok összessége.”¹

2) tág értelemben – rögzítésre és közvetítésre használó eszközök összesége. „A sajtó, a rádió, a tv és a világháló mellett a média világához sorolható: CD, DVD- és videórendszerek, az okostelefonok, notebookok, tabletek világa, az ezeken futó alkalmazások, a különféle marketing-eszközök (szórólapok, óriásplakátok, termékcímkék, bannerek) stb.”²

3) még tágabb értelemben – „A média a mondanivaló kifejezésére használatos közvetítő közegek összessége.”³ Ide sorolható a szóbeli közlés, de akár a társalgás is.

Sokan próbálták megkülönböztetni a média megnyilvánulási formáit. Így John Fiske háromféle médiát különböztet meg:

1) prezentációs (test, arc, hang) – „itt” és „most”-ra korlátozódnak, azért mert a média a kommunikátor,

2) képviselő (képek, fotók, könyvek) – esztétikai és kulturális konvenciókat használnak a bizonyos diskurzusok és kommunikatív alkotások létrehozására,

3) mechanikus (telefon, televízió, rádió) – prezentációs és képviselő médiát egyaránt sugároznak.

A média fő feladata, hogy különféle információkat közöljön a közönségnek. A média az üzenet közvetítője az üzenet feladójától az üzenet fogadóig. Mindig van egy célcsoportja, vagyis az üzenet befogadója, címzettje, akihez a feladó szeretné eljuttatni az üzenetét. Az üzenet mindig eljut a címzethez, de néha nem ahhoz a célcsoporthoz, amelynek eredetileg szánták.

¹ http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/i13_mdia.html (2024.04.25.)

² http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/i13_mdia.html (2024.04.25.)

³ http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/i13_mdia.html (2024.04.25.)

A média újkori fejlődésére a 20. század folyamán került sor, nagyarányú elterjedésére pedig a 21. század elején. Az elektronikus média elterjedésére a műszaki, társadalom- és bölcsészettudományok egyaránt nagy hatást tettek. Manapság nem létezik, olyan ember, aki ne ismerné a médiát és annak valamely típusát. A média lehet elektronikus vagy hagyományos. A technológia fejlődése hozzájárult a média fejlődéséhez. Ezért ma a legtöbb nyomtatott média megtalálható az interneten is. A média fejlődése magában foglalja a technológiával kapcsolatos ismeretek fejlesztését, valamint magának a technológiának a fejlődését is. A fejlettebb társadalmakban manapság mindenki tudja, hogyan kell kezelni az információ-kommunikációs technológiát, a kisgyermektől az idősebb felhasználóig. Természetesen az egyes generációk tagjai eltérő mértékű tudással és érdeklődési körrel bírnak, amely megmutatkozik a médiafogyasztási szokásaikban is. Mindent összevetve elmondható, hogy a médiának négy típusa van, és ezek a következők: a nyomtatott sajtó, a rádió, televízió és az új média. A tömegmédián belül megkülönböztethetők a hagyományos média (sajtó, rádió és televízió) és az új média (internet, elektronikus kiadványok)⁴.

Balázs Géza a *Sajtónyelv – médianyelv – médianorma*⁵ című szövegében négy részre osztja a tömegkommunikációt a magyar nyelvben:

1. hagyományos felosztás; ide tartoznak a rádió, újság és a televízió,
2. magyarított és jelzős megoldások; ide tartoznak a nyomtatott sajtó, elektronikus sajtó és az online sajtó,
3. összefoglaló elnevezések; ide tartoznak a tömegkommunikáció, média és a tömegtájékoztatás,
4. új média elnevezései; ide tartoznak a polimédia, metamédia és az internetmédiá.

2.1. Médiafunkciók

A média újkori fejlődése óta, amely 20. századra tehető, sokan írtak a média funkcióiról. Az alábbiakban Štefan Rus-Mol és Ana Jugoslav Zagorac-Keršer általi rendszerezést mutatom be.

Štefan Rus-Mol és Ana Jugoslava Zagorac-Keršer a *Novinarstvo* című könyvükben kiemelik a média nyolc legfontosabb funkcióját. Szerintük a média legfontosabb funkciói a következők: tájékoztatás/információ, artikuláció, *Agenda Setting*, kritika és ellenőrzés, szórakoztatás, oktatás, szocializáció és vezetés, végén az integráció.

⁴ <https://equestris.hr/odnosi-s-medijima/vrste-medija-i-kako-im-pristupiti/> (2024.06.27.)

⁵ https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/1498/1/44-55_Balazs.pdf (2024.06.04.)

1. A tájékoztatás/információ – segít az emberek általános tájékoztatásának növelésével és jobb minőségű információkat biztosít, mert fontos, hogy azok jól döntsenek a legfontosabb közösségi kérdésekben.
2. Az artikuláció – a probléma formálása és beállítása a valós és látható keretekbe, amelyekben azok észlelhetővé válnak a nyilvánosság számára.
3. *Agenda Setting* – a prioritások meghatározása a szociális kérdések kezelésében, és olyan helyre helyezés, ahol azok megoldhatókká válnak; témák és problémák nyilvánosság elé tárása.
4. Kritika és ellenőrzés – lehetővé kell tenni, hogy semmit ne lehessen elrejtteni a nyilvánosság előtt, ez vonatkozik az állami felügyeletre, politikára, vállalkozásokra és állami hatóságokra is.
5. Szórakoztatás – az emberek szórakoztatása a szabadidejükben.
6. Oktatás – a média egyre inkább teret nyer az oktatás különböző területein, mert sok általános tudást sajátíthatunk el; ebben fontosak az olyan tematikus oktatási programok, amelyek külön médiamegjelenések formájában is követhetők – például Discovery, History Channel stb.
7. Szocializáció és vezetés – a médián keresztül a felhasználók érdeklődési körüknek megfelelően szerezhetnek új ismerősöket, akikkel a folyamatos kapcsolattartás is könnyebbé válhat.
8. Integráció – a média összehozza az embereket, kultúrákat, eszméket, vallásokat stb., mert a célja, hogy egyesítse az embereket, hogy mindenki beilleszkedjen a társadalomba.

A médiát nem lehet kizárólagosan csupán egyetlen funkcióra szánni. A különböző médiaformák más-más funkciókra hivatottak.

2.2. A média hatása

Napjainkban az emberek életére nagy befolyással bír a média, amely körülvesz minket, viszonylag könnyen elérhető és jelentősen formálja az értékrendünk kialakulását is.

A média fő célja, hogy kielégítse az emberi kíváncsiságot, azt a fajta szükségletet, hogy mielőbb tájékozódhassunk a fontos társadalmi folyamatokról és lényeges eseményekről. Egyaránt van pozitív, de negatív hatása is. A pozitív hatását fel lehet ismerni a készségek és a tudás megszerzésében, elsajátításában, de a tudományos és kulturális örökségben is, valamint a kreatív képességek fejlesztésénél. A negatív hatás elsősorban az erőszak bemutatásával függ össze, a gyűlöletbeszéd terjedésére is nagy hatással van, mert az emberek látják, hogy hogyan, milyen módon beszélnek egymással és egymásról a médiában, és azt gondolják, hogy ez helyes, és

folytatják anélkül, hogy észrevennék, annak elítélendő megnyilvánulását. Megállapítható tehát, hogy a média nagymértékben befolyásolhatja az emberi viselkedést, hozzájárulhat a társadalom fejlődéséhez, toleranciára ösztönözhet, csökkentheti a társadalmi különbségeket, de fejleszti a képzeletet és a kreativitást is. Azonban, a média legfontosabb pozitív oldala a tájékoztatás, a szórakoztatás és az oktatás. Ez arra a következtetésre vezet, hogy a média nem káros, de nem is hasznos, mert mindkettő lehet ugyanolyan mértékben. Minden az adott felhasználótól és a ő tudatosságától függ.

3. A horvátországi magyar média

Horvátországban huszonkettő nemzeti kisebbség él, köztük magyarok is. A 2021-es népszámlálás adatai szerint Horvátországnak 3.871.833 lakosa van, ebből 240.079 fő valamely nemzeti kisebbség tagja, az alábbiak szerint: albán 13.817, osztrák 365, bosnyák 24.131, bolgár 262, montenegróiak 3.127, cseh 7.862, magyar 10.315, macedón 3.555, német 3.034, lengyel 657, roma 17.980, román 337, orosz 1.481, ruszin 1.343, szlovák 3.688, szlovén 7.729, szerb 123.892, olasz 13.763, török 404, ukrán 1.905, vláh 22 és zsidó 410. A 2021-es népszámlálás alapján 10.315 magyar nemzetiségű személy él Horvátországban. A horvátországi magyarok különféle módon próbálják megőrizni hagyományaikat és anyanyelvüket, ennek egyik módja az is, hogy magyar nyelvű médiatartalmakat hoznak létre. Ennek köszönhetően különféle magyar nyelvű médiaformák jöttek létre, mint például a nyomtatott sajtó, a regionális és országos rádió és televízióadások, illetve portálok. Ezt a nemzeti kisebbségekről szóló törvény teszi lehetővé, amely 2002. óta létezik Horvátországban és az *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina*⁶ címet viseli.

Horvátországban a magyar nyelvű médiamegjelenésnek több évtizedes hagyománya van. A különböző médiatípusok jelentős szerepet töltenek be a kisebbségi nyelvhasználat fenntartásában és az adott kisebbséget érintő információátadás folyamatában.

A nemzeti kisebbségek jogainak megvalósításában, ebben az esetben a horvátországi magyarokról van a szó, fontos szerepet játszik a média, melyet ez esetben kisebbségi médiának nevezünk. A többségi média funkcióihoz képest, ezek legfontosabb szerepe, hogy erősítsék és fenntartsák a kisebbség nemzeti identitását.

3.1. A nyomtatott sajtó

A nyomtatott sajtótermékek közé tartoznak a sokszor csak lapoknak nevezett magazinok, újságok, és a folyóiratok. „A nyomtatott média piacán az újságokat, a magazinokat, illetve a folyóiratokat összefoglaló névvel sajtótermékeknek, lapoknak, időszaki kiadványoknak vagy periodikáknak hívják.”⁷ A horvátországi magyar nyelvű nyomtatott formában megjelenő médiatermékek közül kiemelendő a *Zágrábi Magyar Újság*, mint az első magyar nyomtatott hetilap, amely 1945-ben jelent meg, de kurta életű volt. Walter Emil volt a főszerkesztője. Csupán

⁶ <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina> (2024.06.27.)

⁷ https://mersz.hu/dokumentum/dj151m__61/ (2024.06.27.)

öt számot adtak ki, mivelhogy Walter Emilt letartóztatták „Népfront-ellenes” és „reakciós” vádakkal, majd 20 év kényszermunkára ítélték.

Az 1900-as években a horvátországi magyarok többsége Szlavónia területén élt. Elsősorban ez a tény indokolja a *Szlavóniai Magyar Újság* című magyar nyelvű hetilap létrejöttét. Miként Njari Denis a *Hungarian journalism in Osijek at the beginning of the 20th century* című áttekintésében (2015:43) kijelenti, ezt a hetilapot 1908 és 1918 között Eszéken adták ki, vasárnaponkénti megjelenéssel. A *Zágrábi Magyar Újság* után létrejött a *Magyar Néplap*, amelyet Eszéken adtak ki 1949-ben, mikor a Horvát Köztársasági Magyar Kultúr- és Közoktatási Szövetség megalakult. Sajnos ez is rövid idejűnek bizonyult, hamarosan felváltotta a *Magyar Képes Újság* 1952-ben. *Magyar Képes Újság* 1996-ban új nevet kapott, *Új Magyar Képes Újság* és napjainkban is e név alatt jelenik meg.

A *Horvátországi Magyar Napló* 2001-ben megjelent egyfajta négy oldalas pamflet, amely Magyar Egyesületek Szövetségének (MESZ) volt a kiadványa. Kalapis Rókus készítette. Támogatást kapott, és újságként jelent meg tizenhat oldalon hetente. A 2015-ben színes borítóval megjelent 24 oldal terjedelmű lap kb. 1000 példányban került az olvasóközönség elé. A MESZ 2018-ban csődeljárás miatt beszüntette a tevékenységét és így a *Horvátországi Magyar Napló* is megszűnt.

Napjainkban a horvátországi magyar nyelvű nyomtatott sajtótermékek közül a legfontosabb az *Új Magyar Képes Újság* című hetilap. A folytatásban részletesebben lesz szó annak jellemzőiről.

3.1.1. Új Magyar Képes Újság

Az *Új Magyar Képes Újság* az egyetlen horvátországi magyar nyelvű hetilap. Elődje havilapként jelent meg, 1949-ben Eszéken *Magyar Néplap* név alatt. Ennek az újságnak huszonnégy száma látott napvilágot a *Štampa* nyomdában. Az első számban megfogalmazták, hogy a lap célközönsége a magyar kisebbség. Ennek ellenére a lap nem hagyott nagy nyomot a horvátországi magyar sajtó történetében, mivel már 1950-ben megszűnt. Havonta kétszer jelent meg 5000 példányban, Kartalija Mária volt a szerkesztője. Magyar kisebbséggel foglalkozott, gazdasági, kulturális kérdésekkel.

A *Magyar Néplap* után következett a *Magyar Képes Újság* kiadása, 1952-ben Zágrábban. Főszerkesztője Malušev Cvetko (Kiss Flórián) volt. A lap kéthetente jelent meg, kb. 5000 példányban. Már 1954-től fényes papírra volt nyomtatva a borítólapja. Mikor 1971-ben Kiss Flórián nyugdíjba vonult, a szerkesztőség Eszékre költözött, és Tausz Imre lett a főszerkesztője. „1982-ben a szerkesztőség létszáma a főszerkesztő mellett mindössze négy újságíróból, egy

műszaki szerkesztőből, egy főkönyvelőből, egy könyvelő-gépíróból és egy takarítónőből állt.” (Kriják, 2017: 210) Eddig a lap kéthetente jelent meg, de 1983 óta hetilappá vált. A lap negyvenedik évfordulójának idején zajló honvédő háború miatt az hosszú évekig nem jelenhetett meg, illetve azután is kezdetben rendszertelenül jelent meg, majd végül teljesen megszűnt.

A *Magyar Képes Újság* 1996-ban új nevet kapott, *Új Magyar Képes Újság*, még ma is így hívják. Kalapis Rókus volt az első főszerkesztője. Kriják Krisztina úgy véli, hogy a lap horvátországi magyarsággal foglalkozik, és azt mutatja be, hogy mi mindent csinálnak a közösség tagjai. „Az Új Magyar Képes Újság a horvátországi magyarság kulturális és közéletének az eseményeiről, művelődési rendezvényeiről tudósít, rendszeresen foglalkozott nemzetiségi jogaink megvalósulásával kapcsolatos kérdésekkel, problémákkal, a többségében mezőgazdaságból élő magyar népeesség gondjaival, vállalkozóink nehézségeivel, a horvátországi magyar lét egyéb vonatkozásaival.” (Kriják, 2017: 211) Emellett mással is foglalkoznak, például kiadnak könyveket és tankönyveket, egy havilapot (*Horvátországi Magyarság*), illetve egy tudományos folyóiratot (*Rovátkák*), továbbá egy gyermeklapot is (*Barkóca*). A szerkesztőség kezdetben külső munkatársakkal is rendelkezett, név szerint Pataky András, Kovácsevity Anna, Andócsi János valamint Lábadi Károly. Ők vezették az egyes rovatokat. Az *Új Magyar Képes Újság*ot szlavóniai és drávaszögi falvakban vásárolhatták meg, illetve a többi kiadvány az interneten is elérhető. A lap kiadását 2014-től a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége (HMDK) vette át. Hetente 1200 példányban jelenik meg. Ma már elmondható, hogy a lap kisebb-nagyobb változásokat követően mintegy fél évszázada tudósít a horvátországi magyarokról.

Napjainkban a lap nem kerül bolti forgalomba, ahhoz előfizetés szükséges, illetve digitalizált változata a <https://kepesujsg.com/> oldalon érhető el. A technológia és a közösségi oldalak fejlődésével ez az újság a Facebookon is megtalálható. A Facebookon olvashatók cikkek, és fotóalbumok is láthatók az eseményekről, amelyek a hét során történtek, ezeken kívül megtalálhatók a közelgő események és programok felvezetései is.

3.2. Rádió – *Emisija na mađarskom jeziku* című adás

Az alábbi összefoglalót a *Határon túli magyar médiumok 2016.* című kötet *A horvátországi magyar média helyzete* és *A horvátországi magyarság a 21. században* című fejezetei alapján készítettem.

Először a Második világháborút követően, 1945-ben szólalt meg magyarul az eszéki rádió, Eszék felszabadulásakor, mikor egy Vécsei nevű férfi, aki magyar partizán volt magyarul közölt a hallgatókkal, hogy „Halál a faszizmusra, szabadság a népnek”, majd ezt követően néhány utasítást adott a hallgatóknak.

A rendszeresen sugárzott magyar nyelvű műsorok később indultak el, mikor Nikola Kečanin volt az igazgató. Abban az időben ott dolgozott Borenich Hugó, aki a horvát híreket lefordította magyar nyelvre. Ezek az adások spontán történtek, előzetes felvétel vagy séma nélkül, de ahogyan múlt az idő az adások fejlődtek és bővültek is. Mindez az alkalmazottak számának növekedéséhez vezetett. B. Hugó mellett a rádióban dolgozott még további hat fő és több mint hat külső munkatárs is. Az alkalmazottak a műsorokat, rádióadásokat egy magasabb, igényesebb és komolyabb szintre hozták. A rádión lehetett hallani tájékoztató, ifjúsági, kíváncságműsorokat és mezőgazdasági műsorokat. Idővel megalakult a rádió magyar népi zenekarra is. Ily módon egyre több és jobb minőségű programot hoztak létre. Neubauer János 1950-es években lett a magyar nyelvű műsorok szerkesztője. Egy bizonyos idő múlva Újvidéken is közvetítették a magyar nyelvű adásokat. Ez a munkaerő elvándorlásához vezetett, mivel az eddigi alkalmazottak távoztak, vagyis Újvidékre mentek dolgozni. Eszéken Duzsárdi Anna vette át a magyar műsorok szerkesztését. A munkaerő hiány miatt az adásidő hétköznaponta 15 percesre csökkent, vasárnaponként pedig 30 perces adások voltak hallhatók.

A nyolcvanas években három állandó munkatársa volt a szerkesztőségnek, de mellettük három külső munkatárs is dolgozott. Bővült a munka, így már 25 percre nőtt a műsoridő, vasárnapokként pedig fél óráig tartott a magazinműsor.

Idővel bővült a munka a rádióban, ezt az időszakot a hatvanas, hetvenes évektől 1991-ig, mikor kitört a háború, magyar műsor aranykorának nevezik és tartják. A honvédő háború idején a magyar nyelvű adások nem szüntek meg az eszéki rádión. A rádió kötötte össze mindazokat a magyarokat, akik a Drávaszögben, Baranyában szorultak. A Baranyában szorult magyarok a rádión át haza üzenhettek a családjaiknak és barátjaiknak. A kezdetekben Fetter Iván és Pauković Melitta vezették az adásokat, majd Facskó Mónika és Kutin Zsuzsanna vették át a műsorvezetést. Naponta 15 percig tartott a műsoridő, majd az évek során ez megduplázódott.

Krómer József és Kutin Zsuzsanna lett a két állandó alkalmazott, vagyis állandó szerkesztő 1997-ben. Húsz év után a Szabó házaspár átvette a rádiót. A munka csökkent. Először is csökkent a műsoridő, ismét 15 perces volt. Nem sokkal később a rádió leállt.

A szerkesztőség jelenkori állapotáról az mondható el, hogy Kutin Dániel 2016-tól áll annak élén, az adás azóta is folyamatosan működik. Az állás betöltéséhez szakirányú végzettség hiányában magas szintű kiváló magyar nyelvtudás és jó kommunikációs készség szükséges. 2018-ban, Kolić Marko lett a tagja a magyar szerkesztőségnek, ekkor a műsoridő 25 percesé vált, és 19.05 és 19.30 között sugározták. Ma Kutin Dániel és Golub Mária, az adás szerkesztői, amelyek az előzőekben megadott időpontban és műsoridőben hallgatható *Emisija na mađarskom jeziku* címmel.

Az Eszéki Rádió magyar nyelvű rádióműsora (HRT–HR) horvát címének magyar megfelelője a *Magyar nyelvű adás*, vagy *Adás magyar nyelven*. Ez a rádióadás egyedi Horvátországban és több évtizedes hagyománnyal rendelkezik. Az adás elsősorban a horvátországi magyarság életéből hoz híreket és napi áttekintést is közöl a hazai és nemzetközi aktualitásokról és érdekességekről. Az internet oldalunkon (<https://radio.hrt.hr/slusaonica/emisija-na-madarskom-jeziku>) található az előző néhány napok rádióadásainak rövidített változatai, melyek általában körülbelül 10 percig tartanak.

3.3. Televízió

A magyar nyelvű televízió adások sugárzásának kezdete 1978, amikor is a *Zágrábi Televízió* közvetíti azokat. A *Zágrábi Televízió* együttműködött az újvidékivel, ez azt jelentette, hogy a magyar műsorokat és *Barázda* faluműsort átvették tőlük, de saját műsort is szerkesztettek. Az egyik ezek közül a *Láthatár* címet viselte. Ez egy televíziós magazin volt, amely az eszéki stúdióban jött létre. Annak ellenére, hogy egy eszéki stúdióban készült, Zágrábban szerkesztették és sugározták. Az *Eszéki Rádió* és a *Magyar Képes Újság* alkalmazottai hozták létre. Kriják Krisztina arról is ír, hogy a *Drávatáj* alkalmazottai megkérték a Horvát Rádió-Televíziót (HRT) a *Láthatár* korábbi felvételeinek átadására, de azokat sajnos nem őrizték meg. „Az archívum válaszában az állt, hogy egyetlen filmtekercs vagy kazetta sem maradt abból az időszakból!” (Kriják, 2017: 214) Az adást megszüntették 1991-ben, a háború kezdete után. A kisebbségi műsorokat 1997 óta próbálták visszahozni, de az sajnos nem sikerült. A Horvát Rádió-Televízió (HRT) saját produkcióként készít egy multinacionális műsort, amely a *Prizma* címet viseli, azt kb. 20 éve sugározzák, a hazai kisebbségeket bemutatva, de horvát nyelven. A *Drávatáj* című magazinműsor 2002-től a *Szlavón Televízió* (STV) látható minden szombaton, 18.30 és 19.00 óra között.

3.3.1. Drávatáj

Drávatáj tehát egy magazinműsor, amely jelenleg az egyetlen magyar nyelvű televíziós műsor Horvátországban. A *Szlavón Televízió* biztosította a stúdiót és a szükséges technikai felvételeket és eszközöket, míg az anyaország Budapestről küldött egy közvetítőkocsit. Néhány évvel ezelőtt, 2011-ben szerkesztőségi épületet kaptak. Az új többfunkciós épületben található a *Drávatáj* és az *Új Magyar Képes Újság* elkülönített szerkesztősége. Jelenleg kb. 300 műsoruk van. „A magazinműsor mellett rendszeresen készítenek tudósításokat a magyar köztvének is.” (Kriják, 2017: 215) Az elmúlt években kiemelt hangsúlyt helyeznek a horvátországi magyarság kulturális életének követésére és dokumentálására. A riportokban és interjúkban egyaránt megnyilvánulnak

ismert és elismert, de hétköznapi, egyszerű emberek is, az itt élő magyar közösség tevékeny tagjai. Az elmúlt évek során szó volt a magyar települések múltjáról, a népszokások ápolásáról, melyekről számos dokumentumfilmet is készítettek. Ma, tizennyolc év után, minden héten új témát sugároznak a közönségnek. Ez a magazinműsor minden szombaton 18.30-kor kezdődik és 19.00-ig tart a *Szlavón Televízió*n. A szombati adás ismétlése hétfőn látható. Napjainkban a műsorvezető Facskó Mónika, előtte Golub Mária és Hajnal Vanessza voltak. Mint a rádió magyar nyelvű szerkesztőségében így itt is jellemző a szakképzett munkaerő hiánya, ezért mindenkinek mindenhez kell értenie.

4. A rádió mint médium

A rádió szó az angol *radiotelegraphy* szó rövidítése. A rádió régen az volt, ami ma az internet. A rádió a tömegkommunikáció egydimenziós médiája, amely a telefon és a távíró technológiai találmányain alapul. Egy olyan tömegkommunikációs média, amely csak a hangot használja. „A rádió auditív, hangzó, hallással befogadható tájékoztatást nyújt.”⁸ A rádiót jellemzi a hallható tartalma és a változatos hírműfajai. A rádiókészülék egy eszköz, amely elektromágnes hullámok modulációjával működik. Ezt az eszközt jeltovábbításra használták. A rádió világnapja február 13-án van, az UNESCO határozta alapján.

Még ma is vita folyik arról, hogy ki találta fel a rádiót. A többség Nikola Tesla találmányának tartja, de Guglielmo Marconinak és Alekszandr Popovnak is vitathatatlan érdemei vannak benne. „Mindenesetre elmondható, hogy *Nikola Tesla* és asszisztense, *Guglielmo Marconi*, illetve *Alekszandr Popov* egyaránt fontos eredményeket értek el a rádiózás hajnalán.”⁹

Az orosz fizikus, Alekszandr Popov 1896-ban egy kísérletében rádiójeleket küldött egy épületből a másikba. Popov a tetteivel sokat segített kollégáinak, mert útmutatásként hatott számukra. Néhány évvel később, 1910-ben elkezdtek fejleszteni a nagy hatótávolságú rádiót. A mai rádiókészüléket, amely a zene és az emberi hang továbbítására is alkalmas, 1920-ban angol és amerikai tudósok dolgozták ki.

Az első rádióadást a belgiumi Lackenből sugározták 1914-ben, majd utána a világ más részein is. Ezt követte világszerte a készülék tömeges gyártása.

A rádiónak egykor, de még napjainkban is hatalmas előnye a nagyon gyors hírközlés. Még például az újságoknak, meg a televízióknak képeket kell készíteni az anyagokhoz. „Fő előnye a vizuális médiával, vagyis a sajtóval szemben, hogy közvetlen, azonnali információátadásra képes.”¹⁰ Azonban, ez hátrány is lehet, mert nem létezik vizuális információ, amely magáért beszélhet. Ugyanakkor a vizuális információ hátrány is lehet, mert elvon több figyelmet, két dolgot kell csinálni egyszerre, nézni is, és hallgatni is.

A rádió világban léteznek közszolgálati adók és kereskedelmi adók. A közszolgálati adóknál a munkatársaknak egy funkciójuk van, például ha valaki műsorvezető, akkor csak műsorokat vezet. A kereskedelmi adóknál ez nem így van. Abban az esetben ha valaki műsorvezető azt nem jelenti, hogy nem lesz például riporter. Helyesebben mondva minden

⁸ https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_9/lecke_03_026 (2024.05.21.)

⁹ http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/v12_a_rdi_feltallsa.html (2024.05.20.)

¹⁰ https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_9/lecke_03_026 (2024.05.21.)

alkalmazottnak több funkciója is lehet. Közöttük ez a fő különbség és az, hogy az állam pénzzel támogatja a közszolgálati adó működését, a kereskedelmi adót pedig nem, ők más támogatási formákból tartják fenn magukat. További különbség az is, hogy a közszolgálati adónak mindenkire szólnia kell, még pedig a kereskedelmi adó folyamatosan a befogadók számának növelésén dolgozik, és azok igényének megfelelően állítja fel a kínálatot. „A közszolgálati adóknak mindenkire kell szólniuk: kötelező minden politikai véleményt és (történelminek nevezett) vallást, egyházat megjeleníteniük, teret engedniük a nyelvi, etnikai kisebbségeknek.”¹¹ Fentiekből adódóan az adók két profilra oszthatók, lehetnek egyprofilúak és többprofilúak. Az egyprofilú adók egy adott témával kapcsolatos műsorokat adnak, még a többprofilúak többféle témát fednek le.

A rádiós műfajok többfélék lehetnek, pl. hír-, zene-, beszélgetős, művészeti, tudósítás, szórakoztató, sport-, folytatásos, riport, hangjáték, kritika, interjú és magazinműsor, de nagy népszerűségnek örvendenek a helyszíni közvetítések is.

4.1. A rádiózás Magyarországon

Magyarországon, Budapesten 1925-ben indult a rádióműsor sugárzása. Az elsők között megjelent a *Szabad Európa Rádió*. A megalakulását a nemzetközi politika viszonyok, a második világháború tette indokolttá. A szovjetek elől sokan Amerikába emigráltak. New Yorkban 1949-ben megjelent a Szabad Európa Bizottsága, utána megalakult a Magyar Nemzeti Bizottmány. A magyar nyelvű adás 1950-ben indult. Abban az időben 81 munkatárs dolgozott a magyar osztályon. Egy ideig illegálisan működtek. Ez a rádió jelentős szerepet töltött be az 1956-os forradalom és szabadságharc idején. „A hatalom igyekezett zavarni az adást, a rádió hallgatása sokáig illegálisnak minősült.”¹² A Magyar Rádió monopol helyzete az 1980-as évek végén, a rendszerváltás előtt szűnt meg. Az első kereskedelmi rádiót, a *Danubius Rádiót*, 1986-ban üzletemberek alapították. A következőt, a *Juventus Rádiót* 1988-ban egy vállalat alapította meg, és balatoni regionális rádióként működött. 1991-ben szabadgondolkodású fiatalok indították el a *Tilos Rádiót*. Ez a rádió engedély nélkül működött. Fiatalok stílusában közvetítettek politikai és kulturális műsorokat, ezeken kívül zenekarok felvételeit is sugároztak. Az első médiatörvényt 1996-ban alkották meg. Ez a törvény engedélyezte azt, hogy a kereskedelmi rádiók legálisan működjenek. Így 1998-ban a kereskedelmi csatornák már országosan foghatók voltak, és a kereskedelmi rádiók mellett számos helyi rádió is létrejött.

¹¹ https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_9/lecke_03_026 (2024.05.21.)

¹² http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/v22_a_szabad_eurpa_rdi.html (2024.05.21.)

Ma a *Magyar Rádió* állami rádió, amely székhelye Budapesten található. Műsorait a hallgatók a nap minden órájában hallgathatják, különböző tematikus csatornákon az alábbiak szerint:

1. *Kossuth Rádió* – ezen a rádión híreket és közéleti tartalmakat közölnek. Itt hallgatható a legnépszerűbb műsor, a *Krónika* hírmagazin. A *Krónika* naponta többször is hallgatható: 12.00, 15.00, 17.30 és 20.00 órakor.

2. *Petőfi Rádió* – ezen a rádión zenét és szórakoztató háttérműsort sugároznak. Ez jelenleg a leghallgatottabb rádió.

3. *Bartók Rádió* – ez a csatorna komolyzenei műveket és klasszikus irodalmi szövegeket közvetít.

4. *Nemzetiségi adások* – ez a csatorna a nemzetiségi kisebbségek anyanyelvén szólal meg, róluk és nekik nyújt tájékoztatást és szórakoztató tartalmakat, elsősorban a kulturális értékközvetítés szellemében.

5. *Parlamenti adások* – itt a parlamenti üléseket közvetítik.

6. *Dankó Rádió* – ez egy újabb csatorna, 2012-ben jelent meg. Itt hallgatható a magyar nóta, opera és a népzene.

4.2. A rádiózás Horvátországban

Horvátországban az első rádió, a *Radio Grič*, 1918-ban kezdte meg működését. Hat évvel később megalapították a *Radio klub Zagreb-et*, a *Radiostanica Zagreb* 1926-ban szólalt meg. Később a *Radiostanice Zagreb*-ből kifejlődött a *Radio Zagreb*, amely valójában a mai Horvát Rádió, azaz a Horvát Rádió-Televízió (HRT) elődje.

Božena Begović 1926-ban, kimondta a legendás mondatot „Halo, halo! Ovdje Radio Zagreb”, azaz magyarul: „Hello, hello! Itt a Rádió Zágráb!”. Az első adást himnusszal kezdték, majd a szerkesztő, dr. Ivo Stern megszólalását közvetítették, azt követően pedig komolyzenét sugároztak, végül 15 perces hírosszefoglaló következett. Később bevezették a rendezvények helyszínéről történő jelentkezéseket, melyek közül az egyik első a Josip Juraj Strossmayer emlékmű leleplezésekor tudósított.

Az első helyi rádiók, a dubrovniki és a petrinji, az 1940-es évek elején kezdték meg működésüket.

Manapság kb. 148 rádióállomás érhető el, amelyek többnyire magántulajdonban vannak. A *Hrvatski radio*, mint közszolgálati, 3 országos (HRT–HR 1, HRT–HR 2 és HRT–HR 3) és 8 regionális (HRT–Radio Dubrovnik, HRT–Radio Knin, HRT–Radio Osijek, HRT–Radio Pula, HRT–Radio Rijeka, HRT–Radio Sljeme, HRT–Radio Split és HRT–Radio Zadar) rádiót sugároz.

5. A rádió nyelvhasználata

A nyelvhasználat a kifejezésnek azon módja, ahogyan valamit mondani lehet egy adott nyelven, jelen esetben magyar nyelven Horvátországban. Valakinek a nyelvhasználata, nyelvi stílusa, erőteljesen jelképezi azt, aki beszél.

A beszélt nyelv, így a rádiós nyelv kutatásával kapcsolatos érdeklődés az 1960-as években jelent meg. Ekkor egyfajta bizottságokat is felállítottak, melyek figyelték és elemezték a rádió nyelvhasználatát. Ekképpen a bizottság segítette a rádiós nyelv fejlesztésével. „A Magyar Rádióban 1975-ben megalakult a nyelvi bizottság, amely máig nem szűnt meg – igaz 2011 óta nem hívták össze, mert született fölötte, az összevont közszolgálati médiában egy ún. Montágh-testület, amely át kívánta venni a feladatkörét. A bizottság 36 év alatt rendszeresen figyelte, elemezte a közzáradió nyelvhasználatát, elemzéseit a műsorkészítőkkel megvitatta, kiadványokkal segítette a rádió munkatársainak nyelvi felkészítését és fejlődését, kidolgozta és korszerűsítette a rádiós nyelvi megszólalás kritériumait tartalmazó ún. Követelményminimumot, és szakmailag felügyelte, segítette a mikrofonengedélyeket kiadó mikrofonbizottságot.”¹³

Mikor a rádióban és a televízióban megszólaló beszélőkről van szó, mindenki azt várja el tőlük, hogy hibátlanul használják a nyelvet. Értelemszerűen ez nem mindig van így. A televízióban és kiváltképpen a rádióban megjelenhetnek bizonyos hibák. Sokan úgy vélik, hogy ezeket a hibákat nem szabad elhanyagolni, mivel nincsenek összhangban a magyar nyelv szabályaival és azokat ki kell javítani, hiszen rossz példát állítanak a hallgatók elé. „Mivel pedig „a rádióknak”, minden rádiónak és minden tömegtájékoztató orgánumnak nagy a hitele és tekintélye, az átlagos műveltségű hallgatók e rádiók és tévécsatornák nyelvi-etikai magatartását tekintik, vagy legalábbis fogadják el (beszéd)mintának.”¹⁴ Mikor a bemondókról és hírolvasókról van szó, vagyis az ő beszédjükéről a beszédük mintaszerű, mármint kitűnő. Ez azért van, mert gyakran csak felolvassák az adott szöveget. A rádió nyelvében az élőbeszéd nem kizárólagos, hanem, miként Balázs Géza, megállapítja a „másodlagos szóbeliség” is elterjedt. Ez nem csak a rádióban van így, hanem a televízióban is. Mivel a médiák, vagyis a rádió nagyobb nyilvánosságnak szól, olyan nyelvhasználatnak kell lennie, hogy egy nagy embercsoport értse. Amikor a rádióműsornak van egy bizonyos időtartama, ez a fajta felolvasás gyakran elsietettnek tűnik.

A rádió nagy hatással van a hallgatókra, tartalmilag, de nyelvhasználatát tekintve is. Megjelenésekor nyelvi mintaként tekintettek rá.

¹³ <https://e-nyelvmagazin.hu/2017/05/31/a-media-nyelvi-normaja-hagyjuk-vagy-fejlesszuk/> (2024.07.01.)

¹⁴ <https://core.ac.uk/download/pdf/160250246.pdf> (2024.05.29.)

A rádióknak a hang az egyedüli kommunikatív közege: a zene, emberi és természet hang, nekik a beszéd a legfontosabb területe. „A rádió a hangművészet bástyája.” (Balázs, 2014: 7) A kultúrának és a nyelvnek sok kapcsolata van a tömegkommunikációval.

A rádió esetében hosszú évtizedes hagyomány volt, hogy az adás idején a műsorvezető felolvassa az előre megírt és begyakorolt szöveget, kb. 20 évvel ezelőtt jelent meg az első adás és vele együtt a spontán beszéd. Spontán beszéd a beszédaktus is, amelynek három célja van a kapcsolat felvétele, a kapcsolattartás és végül a kapcsolat lezárása. A kommunikációban a beszélő és a hallgató szerepet cserélhetnek. Ez nem igényel újból kapcsolatfelvételt vagy kapcsolatlezárást.

Az egyes országokban rádiós stílus, beszéd alakul ki. Ez a beszédstílus eltér a hétköznapi beszédétől, más a tempója, és fontos az érzelmi moduláció, amely gyakran gazdagabb, mint a hétköznapi szóbeli megnyilvánulások esetén. Az emberek, ahányszor hallgatják a rádióműsort, annyiszor másként élik meg azt. A rádióban a nyelvi normán túl hallható az attól eltérő szóbeli megnyilvánulás is, pl. káromkodás, nyelvjárási elemek, vagy a falusias beszéd, az idegen szavak, nyökögés (ö-zés), bizonytalan mondatkezdet (hát...), a hangok elnyelése (nyóc...), és mindez megnehezíti, de akár el is lehetetleníti az üzenet befogadását. Beszéden kívül populáris zene is hallható. A rádióban a tájékoztatás egyszerre auditív, verbális és orális, de értelemszerűen hiányzik belőle a vizuális tájékoztatás. A szöveg megértését kibővítik az akusztika segítségével, pl. szabályozva a beszédritmust, a hanglejtést és a hangsúlyozást.

6. Kutatás - *Emisija na mađarskom jeziku* című rádióadás nyelvhasználati jellemzőinek vizsgálata

Ez a fejezet a horvátországi magyar nyelvű rádióadás kutatásával, nyelvhasználatának vizsgálatával foglalkozik. A rádióadás címe *Emisija na mađarskom jeziku*. A rádióadások minden nap hallgathatóak, 19.05 perces kezdettel. Rádióadásul ezeknek rövidített változatai is elérhetők a HRT–HR internetoldalon (<https://radio.hrt.hr/slusaonica/emisija-na-madarskom-jeziku>), de csak négy nappal ezelőtti műsorok érhetők el, ugyanakkor azok szabadon letölthetők és többször is visszahallgathatók. Ez a fejezet a nevezett rádióműsorok kutatásával foglalkozik. A rádióadásokat egy hónapig vizsgáltam, pontosabban 2024. május 15-től június 15-ig, de a fenti okok miatt a kutatás csupán azokra terjedt ki, melyek az adást követően felkerülek az internetes felületre. Ennek azonban van egy hátránya, mégpedig, hogy abban az egy hónapos időszakban nem jelentek meg minden nap a rádióműsorok. Az előzetes elvárások szerint 32 műsornak kellett volna adásba kerülnie és felkerülnie az internetes oldalra, azonban csak 27 műsor jelent meg. A dátumok, amikor a rádióadások nem jelentek meg, a következők: 2024. május 21., június 04., június 05., június 06., június 10. Ami azt jelenti, hogy 5 rádióadás nem jelent meg.

A kutatásban először leírom az adások általános jellemzőit, majd azon nyelvi sajátosságokat rendszerezem, amelyek alapján leírhatóvá válik az azokat jellemző nyelvhasználat. A szöveget konkrét példákkal és az adásidőre vonatkozó adatokkal egészítem ki.

A hanganyag vizsgálatának szempontjai a következők voltak:

1. a műsorok időtartama,
2. a műsorok szerkezeti kerete (kezdeté-vége),
3. a beszélők száma – aránya,
4. az elhangzó műfajok (pl. hírek, riportok, tájékoztatók, hirdetések stb.) rendszerezése,
5. a bemutatkozó, beköszönő, elköszönő szöveg,
6. a szöveg, és a zene aránya,
7. az élőbeszéd – spontán szöveg – olvasott szöveg aránya,
8. nyelvi elemzés:
 - a. fonetika és fonológia - (a mondatfonetikai eszközök - hangsúly, hanglejtés, szünet vizsgálata, szótagok kiesése, a fonéma, ö-zés és í-zés, névelők, a megakadásjelenségek),
 - b. morfológiai jellemzők (a toldalékok használata),

- c. lexikológia (szóhasználat, szóismétlés, idegen szavak, sajátos tájnyelvi kifejezések megjelenése),
- d. mondattan – (a mondatok modalitása és szerkezeti elemzése).

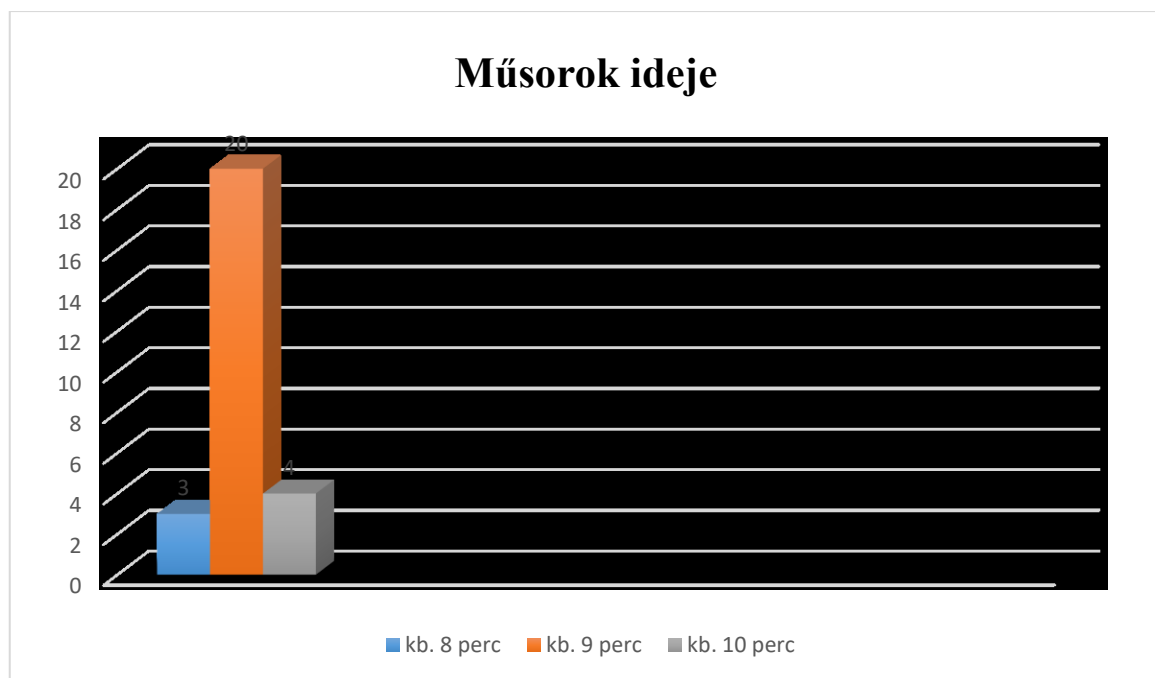
6.1. Műsoridő

A rádióműsorok 25 percig tartanak, azaz 19.05-kor kezdődnek és 19.30-kor érnek véget. Azonban, az internetoldalra felkerült műsorok a rádión keresztül sugárzott műsorok rövidített és körülbelül 10 perces kivonatai. Az alábbi táblázatban a műsoridő alakulását mutatom be 2024. május 15-től június 15-ig tartó időszakban a HRT–HR weboldalon elérhető tartalmak alapján.

Emisija na Madarskom jeziku - Magyar nyelvű adás		
Szám	A műsor dátuma	A műsor ideje (percekben)
1.	2024. május 15.	10:08
2.	2024. május 16.	08:43
3.	2024. május 17.	09:54
4.	2024. május 18.	08:53
5.	2024. május 19.	08:39
6.	2024. május 20.	09:52
7.	2024. május 22.	10:17
8.	2024. május 23.	09:53
9.	2024. május 24.	09:27
10.	2024. május 25.	09:56
11.	2024. május 26.	09:50
12.	2024. május 27.	09:08
13.	2024. május 28.	09:50
14.	2024. május 29.	09:52
15.	2024. május 30.	09:59
16.	2024. május 31.	09:13
17.	2024. június 01.	09:27
18.	2024. június 02.	09:47
19.	2024. június 03.	09:35
20.	2024. június 07.	09:36
21.	2024. június 08.	09:19

22.	2024. június 09.	09:58
23.	2024. június 11.	10:01
24.	2024. június 12.	10:02
25.	2024. június 13.	09:35
26.	2024. június 14.	09:25
27.	2024. június 15.	09:52

A táblázatból kitűnik, hogy a műsor rövidített változatai általában 9 percig tartanak, habár vannak olyan műsorok is, amelyek 8 és 10 perc közöttiek. A legrövidebb adás 08:39 percig, a leghosszabb pedig 10:17 percig tartott. Ezek az adatok grafikon segítségével is láthatók lesznek a folytatásban.

A grafikonon az látható, hogy kézzel a körülbelül 8 perces műsorok vannak jelölve, ezekből a vizsgált hanganyagban 3 volt, narancssárgával a körülbelül 9 perces műsorok vannak jelölve, melyek száma 20, és végül a szürkével jelölt, leghosszabb időtartamú műsorok következnek, melyek száma összesen 4. Más szóval, legtöbb volt az az adás, amelyik 9 percig tartott, és legkevesebb volt az az adás, amelyik 8 percet tartott.

A műsoridőt százalékban is feltüntettem. A 8 perces műsorok százaléka 11%, 9 perces 74% és 10 perces 14%.

A kutatás egy hónapig tartó ideje alatt pontosan megfigyelhetővé vált, hogy minden műsor ugyanúgy kezdődik és végződik. Ennek következtében a folytatásban hozom az első vizsgált műsor példáját, amelyik május 15-én került az éterbe. Természetesen az alapadatok, mint a dátum és az arról szóló információk, hogy miről fog szólni az adás, megváltoznak.

A műsor bevezetője így hangzik: *„Horvát rádió és televízió. Az Eszéki rádió magyar nyelvű adását hallhatják.”* (00:00 - 00:05) A bevezetőt egy rövid beköszöntő zenei részlet követi. (00:05 – 00:33) Ez a bevezető dallam a világszerte jól ismert Monti csárdás egy szakasza.

A Monti csárdásból látszik, hogy őrzik a hagyományt, mert Magyarországon a csárdás a nemzet egyik szimbóluma, amely számos változata közül nagy valószínűséggel ez a legismertebb és legnépszerűbb. A Monti csárdást Vittorio Monti, olasz zeneszerző 1904-ben szerkesztette. Ez a csárdás eredetileg zongorára, hegedűre és mandolinára íródott. Idővel „(...) több tucat átírást élt meg zenekarra, szólózongorára, de még ukulelére is, valamint számos filmben és sorozatban is felcsendülnek dallamai (többek között a népszerű *Birmingham bandája* c. sorozatban).”¹⁵

A Monti csárdás után a női műsorvezető üdvözli a hallgatókat, jó estét kíván, ismerteti, hogy melyik adást hallhatják a hallgatók, és melyik napon. Ezek után bemutatkozik. Ezt ily módon lehetett hallani május 15-én: *„Jó estét kívánok. Köszöntöm az Eszéki rádió magyar ajkú hallgatóit. Önök május 15-ödikei magyar nyelvű adásunkat hallják. A mikrofonnál Golub Mária tart önökkel.”* (adás - 2024.05.15., 00:36-00:47) A bemutatkozás után Golub Mária röviden elmondja, miről fog szólni a műsor, ebben a műsorban még egy érdekes tény is említett az adott naphoz kapcsolódóan. Az érdekesség az volt, hogy május 15-e a család nemzetközi napja. Így hangzott: *„Mai híreinkből röviden: Politico – az új koalíció riadalmat keltet a média szabadság védelmezői között. Európában tömegesen fordulnak a fiatalok a szélső jobb felé. Medulin kikötőjében tűz ütött ki, huszonkét hajó leéget. Boreal felszólította Izraelt, hogy azonnal függessze fel a refahi hadműveletet. És ma van a család nemzetközi napja.”* (adás - 2024.05.15., 00:48-01:14) Ez után egy férfi hang bmondja, hogy hírek következnek. Így hangzott el az adásban: *„Híreink következnek.”* (adás - 2024.05.15., 01:14-01:16), és ez után megint Golub Mária volt hallható a hírekkel.

A műsorok lezárásában ismét Golub Mária hangja hallható, és a hangját csárdás nótája kíséri. A műsor lezárása így szólt: *„Önök az Eszéki rádió magyar nyelvű adását hallották. Adásunkat meghallgathatják a radio.hrt.hr címen is.”* (adás - 2024.05.15., 10:00-10:08) Ily módon véget ér a magyar nyelvű műsor. Ezek olyan állandó tartalmi elemek, amelyek keretet adnak az adott műsor szövegtípusainak.

¹⁵ <https://kurier.plus/hu/node/1214> (2024.06.11)

6.2. Beszélők a műsorban

A magyar nyelvű adás főszerkesztői Golub Mária és Kutin Dániel. Őket hallhatjuk leggyakrabban a műsorokban, azonban rendszeresen szólaltatnak meg vendégeket is, azoknak az eseménynek a függvényében, melyeken előzetesen maguk is részt vettek.

Az alábbiakban a táblázat segítségével megmutatom a műsorok beszélőinek számát, jelölve azt, hogy hányszor jelentek meg a műsor főszerkesztői és, hogy milyen az egymás közötti megszólalások aránya. A végén pedig meg lehet nézni, hogy vannak-e vendégek a műsorokban, és milyen gyakran jelennek meg, vagy nem jelennek meg, de még az is követhető, hogy hány vendég jelent meg egy-egy adás idején.

Beszélők a műsorokban					
Szám	Dátum	Beszélők száma	Hányszor jelent meg a női beszélő	Hányszor jelent meg a férfi beszélő	Mások
			Golub Mária	Kutin Dániel	
1.	2024. május 15.	2	2	1	0
2.	2024. május 16.	3	2	2	Thurzó Zoltán, Magdó János (2)
3.	2024. május 17.	2	2	1	0
4.	2024. május 18.	3	2	1	Magyari Sára, Czégé Réka (2)
5.	2024. május 19.	6	3	5	Nyári Denisz, Kocsis László, Thurzó Zoltán, Magdó János (4)
6.	2024. május 20.	2	1	1	0
7.	2024. május 22.	2	2	1	0
8.	2024. május 23.	5	6	0	Dékány Lajos, Martonfai Vadászudvar képviselői (4)
9.	2024. május 24.	3	2	4	Sokcsevits Dénes (1)

10.	2024. május 25.	3	2	3	Kovács Tibor (1)
11.	2024. május 26.	4	3	4	Dékány Lajos, Kovács Tibor (2)
12.	2024. május 27.	5	2	4	Sipos Krisztina, Simics Ernő, falusi asszony (3)
13.	2024. május 28.	4	2	2	Jakumetović Rozália, Jankovics Róbert (3)
14.	2024. május 29.	4	2	3	Cserepes Zoltán, Katic Izabella (2)
15.	2024. május 30.	3	2	4	Almási Róbert (1)
16.	2024. május 31.	5	2	4	Csapó Nándor, Varga Erna, Lehocki- Samardžić Anna (3)
17.	2024. június 01.	3	2	4	Szántó Tibor (1)
18.	2024. június 02.	7	2	5	Jakumetović Rozália, Jankovics Róbert, Csapó Nándor, Varga Erna, Lehocki- Samardžić Anna (5)
19.	2024. június 03.	4	2	3	Csorva Dávid, Szenn Péter püspök (2)
20.	2024. június 07.	6	2	7	Szabó Atila, Rittinger József,

					Pógyor Zsolt, Tarnai Atila (4)
21.	2024. június 08.	2	2	1	0
22.	2024. június 09.	6	3	7	Walko Ádám, Magdó János, Rittinger József, Szabó Atila (4)
23.	2024. június 11.	3	4	0	Bisztricán Hajnalka, Simon Szerína (2)
24.	2024. június 12.	2	4	0	Vargyas Ildikó (1)
25.	2024. június 13.	2	2	3	0
26.	2024. június 14.	6	2	12	Balázs Piri Zoltán, Szemesi Róber, Felman Mariana, Grah Éva (4)
27.	2024. június 15.	2	2	1	0
ÖSSZEG		99	64	83	51

Az első kutatott adás (május 15.) meghallgatása után észrevehető, hogy abban a teljes műsoridőt Golub Mária töltötte ki. A férfi beszélő csak egyszer jelent meg két másodpercre, mintegy keretbe foglalva az adást. Így szólt a mondata: „*Híreink következnek.*” (adás - 2024.05.15., 01:14-01:16), de ez, mint ahogy feljebb már kiderült, egy sablonszerű, folyamatosan ismétlődő műsorelem. Az adásban nem jelentek meg más beszélők. A beszélők száma 2, bár a férfihang csak egyszer és nagyon rövid ideig jelen meg. A teljes műsoridőt a világ híreinek szentelték.

Május 16-án három beszélő jelent meg a rövidített adásban. A főszerkesztők közül megjelennek mind a ketten, vagyis Golub Mária, aki az első percekben hallható volt. Ami azt jelentené, hogy Kutin Dániel hallható volt a riportban, amelyik megjelent az adás végén, mikor néhány kérdést tett fel a beszélgetőtársának. A másik oldalon megjelent két vendég, Thurzó Zoltán és Magdó János. Az adás elején elmondott néhány hírt a világból. A műsor folytatásában

beszélgettek Thurzó Zoltánnal és Magdó Jánossal arról, hogy Magyarország eszéki főkonzulátusa zongorakoncertet szervezett az Eszéki Archeológiai Múzeumban.

Május 17-én két beszélő jelent meg, ők pedig a főszerkesztők, Kutin Dániel és Golub Mária. Mások nem voltak az adásban. Golub Mária megjelent kétszer csak azért mert ő van az adás bevezető és lezáró részében. Ugyanakkor elmondható, hogy egyenlő arányban szólaltak meg az adásban. Ismét szó volt a hírekről, amelyek a világ különféle részéről érkeztek. Ezen kívül Kutin Dániel beszélt Dsida Jenő, magyar költő életútjáról és műveiről.

Május 18-án három beszélő jelent meg, Golub Mária, Magyarai Sára és Czégé Réka. Kutin Dániel nem jelent meg mint beszélő ebben az adásban, csak bejelentette azt, hogy következő percekben hírek hallhatók: „*Híreink következnek.*”. Hírösszefoglalót lehetett hallani az adás elején. Ezt követően Magyarai Sárával beszélgettek a *Tandem* című tudomány népszerűsítő könyvről, amelynek 50 társszerzője van. Majd Czégé Réka nyilatkozott a Nagyszalontai Arany János emlékmúzeum programszervezője, aki a kötet egyik társszerzője.

Május 19-én hat beszélő jelent meg az adásban. Mind két főszerkesztő is megjelent. A különbség a korábbi adásokhoz képest az, hogy Kutin Dániel többször is megjelent és beszélt az adásban, ennek oka a riportban való részvétele. Más résztvevők is megjelentek, mármint négyen, és ők a következők: Nyári Denisz, Kocsis László, Thurzó Zoltán és Magdó János. A riportok közül kettőt már lehetett hallani az előző napokban. Ebben a vasárnapi műsorban lehetett hallani az elmúlt hét legfontosabb és legérdekesebb riportjait. Nyári Denisz az Eszéki Bölcsészettudományi Kar oktatója elmondta, hogy nemrég volt az egyetemen Kocsis László *Szentlászló 152* című könyvének bemutatója. Kocsis László folytatta a könyv ismertetését, kitérve arra, hogy mi történt Szentlászlón a honvédő háború alatti 152 napon keresztül. Továbbiakban még egyszer lehetett hallani a zongorakoncertről az eszéki múzeumban Thurzó Zoltántól és Magdó Jánostól.

Május 20-án a teljes rövidített adást Kutin Dániel vezette. Golub Mária csak a záró részben jelent meg, ahogy eddig is, vagyis egy hónapon keresztül. Az adásban nem volt más résztvevő. Ez a műsor azért különbözik a korábbiaktól, mert Kutin Dániel önállóan vezette végig a teljes adást, a bevezetőtől a zárszóig. A bevezetésben hírek hallhatók. Beszéltek arról, hogy mi történik a világban, illetve Horvátországban. Orbán Ottóról beszéltek, aki Kossuth-díjas magyar költő volt, az életéről is lehetett részleteket hallani. Majd Svájcer Pál életéről is beszámoltak.

Május 22-én kb. egyforma arányban beszéltek a főszerkesztők. Golub Mária csak azért jelent meg többször mint Kutin Dániel, mert ő van a kezdő és a záró részben. A híreken kívül szó esett a biológiai sokféleség nemzetközi napjáról, továbbá a biodiverzitás védelmének világnapjáról.

Május 23-án csak Golub Mária hangja hangzott az adásban amikor a főszerkesztőkről van szó. Ő mellett lehetett hallani Dékány Lajost, és több Martofai Vadászdudvar képviselőit. Az elején röviden híreket mondta, majd szó volt a 47. nemzetközi művészi tambura fesztiválról, amelyet Eszéken és Násicén (Našice) rendezték meg. Ezt követően téma volt a IV. Várdaróci Vadásztalálkozó, amelyről Dékány Lajos beszélt. Végül nyilatkoztak a Martonfai Vadászdudvar képviselői, azt magyarázva, hogy mivel foglalkoznak a Vadászdudvarban.

Május 24-én három beszélő jelent meg, azaz Golub Mária, Kutin Dániel és Sokcsevits Dénes. Egy arányban jelentek meg, csak Kutin Dániel többször a riportot végezte. Ez az adás is hírekkel kezdődött. Pilinszky János életéről lehetett hallani néhány részletet. Majd Sokcsevits Dénes beszélt az általa fordított és kötetbe rendezett Pilinszky versekről.

Május 25-én három beszélő jelent meg, de valójában csupán kettő, mivel Golub Mária csak a szokásos, pár másodperces bevezető és lezáró részt mondta el az adásban, de Kutin Dániel mellett megjelenik Kovács Tibor, a riportalány is. Világhírekkel kezdődött a műsor. Kovács Tibor beszélt a cukorbetegségről és a magas vérnyomás kockázatairól.

Május 26-án a műsorban megjelent 4 beszélő, Kutin Dániel, Golub Mária, Dékány Lajos és Kovács Tibor. Észrevehető, hogy ugyanazok a vendégek jelennek meg, vagyis az, hogy két műsort összevontak egy újat hozva létre ezáltal. Ez már megtörtént egyszer, kétszer. Más szóval nem volt új adás, hanem összetettek néhány adást a korábbi napokból. Ebben az adásban nem voltak hírek a világból, így megismételték a hét néhány riportját, többek között a Dékány Lajossal és Kovács Tiborral készültet is.

Május 27-én 5 beszélő hallható, de az előzőekben elmondottak alapján inkább 4, mert Golub Mária ismét csak a bevezetőt és a zárszót mondta el. A munka javát Kutin Dániel végezte. Ő mellett megszólalt Sipos Krisztina, Simics Ernő, és egy falusi asszony is. A híreket követően Sipos Krisztina volt hallható, aki a kiskőszegi falunapról számolt be, Simics Ernő pedig arról a motorosklubról beszélt, amely részt vesz a falunapi eseményeken. Egy idősebb hölgyet a csúzai anyák napi összejöveteletről kérdezték.

Május 28-án 4 beszélő jelent meg. Golub Mária rövid megszólalása mellett Kutin Dániel, Jakumetović Rozália és Jankovics Róbert hangját hallhatjuk. A híreket riportok kísérték, a Vukovári Magyarok Egyesületéről Jakumetović Rozália elnökösszony, és Jankovics Róbert parlamenti képviselő beszélt.

Május 29-én az adást Kutin Dániel vezette, vendégei Katic Izabella és Cserepes Zoltán voltak. A műsor ismét a világ rövid eseményeinek ismertetésével indult. Ezt követték a riportok, amelyekben részt vettek Cserepes Zoltán és Katic Izabella, akik a kórógyi hagyományörző magyar egyesületről beszéltek, illetve az általuk szervezett egyéb rendezvényekről.

Május 30-án mint az előző néhány napban, Golub Mária csak a bevezető és a lezáró részt mondta el. Ebben az adásban is Kutin Dániel volt a fő beszélő, Almási Róberttel készített riportot. Kutin Dániel beszélt arról, hogy 1991-ben a horvát parlament történelmi döntést hozott, kinyilvánították a köztársaság függetlenségét a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságból történő kiválását, ami által létrehozták az önálló, független horvát államot. Almási Róbert beszél az Úrnapi ünnepkörről is.

Május 31-én Kutin Dániel mellett megjelent még három beszélő, ők Csapó Nándor, Varga Erna és Lehocki-Samardžić Anna voltak. Az adás újra a hírekkel kezdődött, majd Csapó Nándor mondott néhány szót arról, hogy több mint 100 résztvevő érkezett Kopácsra, arra a háromnapos szakkonferenciára, amelyet a Köznevelési Oktatási Ügynökség szervezett a kisebbségek számára. Varga Erna a konferencia szervezési feladatairól beszélt, majd Lehocki-Samardžić Anna, egyetemi tanár mutatta be Termini Kutatóhálózaton belül zajló Termini szótár projektet.

Június 1-én három beszélőt lehetett hallani, vagyis kettőt, mert Golub Mária újból a bevezető és lezáró részt mondta be és semmi mást. Szántó Tibor volt a beszélő Kutin Dániel főszerkesztő mellett. Az első dolog, amiről szó esett a rádióműsorban, azok a hírek voltak. Akkor következett egy riport, amelyben Kutin Dániel és Szántó Tibor vettek részt. Szántó Tibor beszélt a dohányzás káros hatásairól.

Június 2-án hat beszélő volt. Ez az adás több adásból készült, és az előző napokban lehetett hallani bizonyos részeit. A beszélők a következők: Jakumetović Rozália, Jankovics Róbert, Csapó Nándor, Varga Erna és Lehocki-Samardžić Anna.

Június 3-án 3 beszélő volt, Szenn Péter püspök és Csorva Dávid voltak a beszélők Kutin Dániel mellett. A hírek után riportok voltak hallhatók. A riportalanyok között volt Szenn Péter püspök és Csorva Dávid. Csorva Dávid beszélt a magyar reformátusokról, a reformációról, Petőfiről, Szenn Péter püspök pedig az istentiszteleti szolgálatról.

Június 7-én hat beszélő jelent meg ebben az adásban. Kutin Dániel, Szabó Atila, Rittinger József, Pógyor Zsolt és Tarnai Atila. Szabó Atila és Rittinger József a búzáról és búzafajtákról nyilatkoztak, mivel búzafajta bemutatót szerveztek Karancson és Somberekben. A gazdakörök közötti együttműködésről is nyilatkoztak, azzal a céllal, hogy Magyarországon népszerűsítsék a horvát, Horvátországban pedig magyar búzafajtákat.

Június 8-án nem volt más résztvevő, csak Golub Mária és Kutin Dániel. Kutin Dániel vitte végig a teljes műsort. Ismét hírekkel kezdődött a rádióadás, majd óceánokról szólt a műsor.

Június 9-én hat beszélő jelent meg. Golub Mária most már nem csak a bevezető és lezáró mondatokat mondta ki. Ez a műsor vegyes volt. Voltak benne új, de régebbi adáselemek is. Kutin Dániel, Golub Mária, Walko Ádám, Magdó János, Rittinger József és Szabó Atila nyilvánultak

meg verbálisan. Az elmúlt hét riportjait lehetett hallani ebben az adásban. Walko Ádám a magyar filmklubról nyilatkozott, amelyet az eszéki *Pepermint* kávézóban tartottak meg. Magdó János arról beszélt, hogy fontos, hogy az eszéki közönség megismerkedjen a magyar filmvilággal.

Június 11-én három beszélő volt. Golub Mária volt a legaktívabb, rajta kívül szót kaptak a Bisztracán Hajnalka és Simon Szerína. Kutin Dániel nem jelent meg mint beszélő az adásban. Világhírekkel kezdődött az adás. Bisztracán Hajnalka nyilatkozott a *Szeretlek Baranya* honismereti, hagyományörző, művészeti és kézműves táborról, amelyet Kopácson rendeztek meg. Simon Szerína a tábor programjáról beszélt.

Június 12-én Golub Mária és Vargyas Ildikó voltak a beszélők az adásban. Rajtuk kívül nem volt más. Ez az adás is hírekkel kezdődött, majd Vargyas Ildikótól hallhattuk, a *Szeretlek Baranya* háromnapos táborban végzett tevékenységekről.

Június 13-án Kutin Dániel vezette az adást. Nem volt más beszélő. Golub Mária csak a bevezető, és a lezáró mondatokat mondta az adásban, ahogyan szokta is. Kutin Dániel hírekkel kezdte a műsort, majd pádovai Szent Antal életéről beszélt.

Június 14-én az adás rövidebb változatában megjelent hat beszélő, Golub Mária és Kutin Dániel voltak a fő beszélők, de mellettük még voltak Balázs Piri Zoltán, Szemesi Róbert, Felman Mariana és Grah Éva. Kutin Dániel többször jelent meg az adásban azért, mert ő vezette a beszélgetést a riportok résztvevőivel. Balázs Piri Zoltán, Szemesi Róbert, Felman Mariana és Grah Éva az Ady Endre Magyar Kultúrkörről és az Eszéki Népkörről beszéltek.

Június 15-én, az utolsó vizsgált rövidített adásban, a beszélő Kutin Dániel volt. Golub Mária ismét csak a bevezető, és a lezáró részt mondta be. Kutin Dániel hírekről beszélt a műsorban, majd megemlékezett Árpád-házi Boldog Jolánról.

A folytatásban a vendégek és a főszerkesztők beszédeinek átlagos száma látható. Grafikon segítségével jelennek meg az adatok. Az átlagos számot a következőképpen számítom ki: először összeadom pl. a „Beszélők száma” oszlopot, majd elosztom a műsorok számával, és így megkapom az átlagos előadók számát. Ily módon megjelenek az információk minden oszlopnál. Így látható lesz a beszéd egyenletessége az adások során.

A „Beszélők száma” oszlop összege – 3,66

A „Hányszor jelent meg a nő beszélő – Golub Maria” oszlop összege – 2,37

A „Hányszor jelent meg a férfi beszélő – Kutin Dániel” oszlop összege – 3,07

A „Mások” oszlop összege – 1,88

Beszélők átlagos száma az adásokban

A grafikonon látható az, hogy adásonként átlagosan kb. 3,5 beszélő jelenik meg. Ezen kívül az is nyilvánvaló, hogy Kutin Dániel jelenik meg legtöbbször beszélőként. Utána következik Golub Mária, valamivel kevesebb megjelenéssel. Mások mint beszélők jelennek meg a legkevesebbszer, de ez várható is volt azért, mert Kutin Dániel és Golub Mária a főszerkesztői a vizsgált adásoknak. A táblázatból és a grafikonból is látható, hogy a munkájuk nincsen egyenletesen elosztva. Természetesen ezek a következtetések a műsor rövidített változatainak alapulnak.

6.3. Az elhangzó műfajok

Egy hónapon keresztül, a rádióműsorok hallgatása után, azt lehet összefoglalni, hogy legtöbbször a hír mint műfaj hangzott el. Minden műsor rövid hírekkel kezdődött Horvátországról vagy a világról, attól függően, hogy mi történt az előző napokban. Egy példát hozok a műsorban megjelenő hírekre: *„Hétfégen rendezték meg a negyedik vadásztalálkozót Várdarócon, amelyet hagyományosan a vadász trófeák kiállításával kezdtek, majd a hivatalos megnyitó után sor került a nyertes trófeákért járó éremátadásra. Térségünk híres vadászétele a vadvörkölt, amely ez alkalommal 38 bográcsban főtt a főzőverseny alkalmával. A rendezvényt a Vadkan vadásztársaság szervezte. Rádióknak elnökük dr. Dékány Lajos nyilatkozott. (...)”* (adás - 2024.05.26., 00:50-01:21)

A helyszínen rögzített hanganyag később került az adásba. Mikor valamilyen horvátországi magyarokat érintő esemény van, a főszerkesztők kimennek a terepre és riportot készítenek egy

vagy több személlyel. A fenti táblázatban látható, hogy hányan vettek részt a riportjaikban. Ahány riporter, annyi terepmunka volt. Azonban, előfordul a riportok ismétlése is, vagyis a korábbi napokból rögzítettek közül összevonnak néhányat, majd egy későbbi időpontba kerülnek adásba.

A hírek és helyszíni közvetítések mellett a vizsgált adásokban megjelenik a tudományos ismeretterjesztő információk átadásának igénye is, pl. „Az egyház egyik legnépszerűbb szentjére Páduai Szent Antalra emlékezünk június tizenharmadikán...” (adás - 2024.06.13., 03:03-03:09)

A vizsgált korpusz nem tartalmaz zenei elemeket, kivéve a Monti csárdásból származó dallamsort az adás elején és a záró részben. Néha az adás egyes részei között komolyzenét is lehetett hallani, de az nagyon rövid volt, mindössze néhány másodpercnyi.

6.4. Az elhangzó köszönés, bemutatkozás

A magyar nyelvű adások főszerkesztőinek beszédmódjáról megállapítható, hogy az nem spontán szövegű, és nem élőbeszédű, hanem előre megszerkesztett, olvasott szöveg. A főszerkesztők felolvassák a híreket. A spontán beszéd kizárólag a helyszínen felvett riportokban, vagy az előzetesen rögzített interjúkban jelenik meg, amely során többen is megnyilvánulnak egy-egy esemény kapcsán.

A főszerkesztők minden adás elején bemutatkoznak. Golub Mária így mutatkozik be: „*A mikrofonnál Golub Mária.*” (adás - 2024.05.19., 00:44-00:46) Kutin Dániel ily módon mutatkozik be a hallgatóknak: „*A többi munkatárs nevében Kutin Dániel kíván jó vételt az elkövetkező percekben.*” (adás - 2024.06.03., 00:43-00:49) Az adás többi résztvevőit is bemutatják, de általában először mondanak valamit arról az eseményről, amelyen részt vesznek. Golub Mária így mutatta be Dékány Lajost: „*(...) a rendezvényt a Vadkan vadásztársaság szervezte, rádióknak elnökük doktor Dékány Lajos nyilatkozott.*” (adás - 2024.05.23., 05:15-05:22) Kutin Dániel pedig így mutatta be a Lehocki-Samardžić Annát: „*(...) az egyik ilyen előadás egy egészen különleges projektet mutatott be, ami a Termini kutatóhálózaton belül zajló Termini szótár készítéséről szolt. Doktor Lehocki-Samardžić Annát a Glotta nyelvi intézet elnökét hallhatják.*” (adás - 2024.06.02., 08:15-08:29)

Minden adás elején a főszerkesztő köszönti a hallgatókat, Kutin Dániel ily módon teszi ezt leggyakrabban: „*Köszöntjük tisztelt hallgatóinkat. Jó estét kívánunk. Önök június 8-ai magyar nyelv adásunkat hallgatják. A többi munkatárs nevében Kutin Dániel kíván jó vételt az elkövetkező percekben.*” (adás - 2024.06.08., 00:35-00:48) Golub Mária pedig így köszönti a hallgatókat: „*Jó estét kívánok, köszöntöm az Eszéki rádió hallgatóit. Önök június 11-ei magyar nyelvű adásunkat hallják. A mikrofonnál Golub Mária tart önökkel.*” (adás - 2024.06.11., 00:35-00:46).

A műsorok rövidített változataiban nem hallható az elköszönés, sem a főszerkesztő(k), sem a vendégek részéről.

6.5. A hangzó anyag nyelvi minősége

Ebben az alfejezetben az elhangzott adások nyelvhasználatát fogom vizsgálni fonetikai és fonológiai, morfológiai, lexikológiai és mondattani szempontból, továbbá a nyelvi minőség szerint. A rögzített anyag terjedelmére való tekintettel, a teljesség igénye nélkül, csupán a legjellemzőbb sajátosságokat fogom kiemelni.

A nyelvhasználat kapcsán a főszerkesztők verbális megnyilvánulásain túl vizsgálom, az adásokban megjelenő résztvevőket is. A megszólaltatott vendégek gyakran Baranyából érkeznek, akik beszédmódjára az alábbi megállapítás vonatkozik: „Ha gondosabban elemezzük a baranyaiak nyelvét, akkor megállapíthatjuk, hogy egységes nyelvjárási sajátosságokat mutat, mert a hangok megterheltsége nagyjában azonos – a hangszínben van ugyan eltérés –, alaktani szempontból egységesebb (például a szótövek viselkedése, határozóragok, igeragozás, képzők), szóföldrajzi szempontból is egységes kisebb eltérésekkel.” (Penavin, 1969: 4)

Minden megállapítást a kutatás során rögzített konkrét példával támasztok alá.

6.5.1. Fonetika és fonológia

Gósy Mária kiemeli, hogy „a fonetika a nyelvtudomány része, ezen belül a legszorosabb kapcsolata a fonológiával van (de számos más nyelvészeti ágban is megjelenik, mint például a szociolingvisztikában, a nyelvjáráskutatásban vagy a nyelvtörténetben). A fonológia a nyelv hangalakjának mögöttes jelenségeivel, illetve azok összefüggéseivel foglalkozó tudományterület. Funkcionális hangtannak is nevezik.” (Gósy 2004, 14). A vizsgált szövegekben különösen fontos a kiejtési variációk vizsgálata, melyek összefügghetnek a nyelvjárási sajátosságok hangtani vonatkozásaival.

6.5.1.1. Mondatfonetikai eszközök

Magyar nyelvben két hangtulajdonság van. Az első hangtulajdonság a hangsúly, a másik a hanglejtés.

Azt a szót nevezzük hangsúlyosnak, amelyet nagyobb erővel kell képezni, és nagyobb hangerővel kiejteni. A hangsúly lehet szabad vagy kötött. A kötött hangsúly azt jelenti, hogy a hangsúly mindig ugyanazon a szótagon van. A magyar nyelv kötött hangsúlyú, mindig hangsúlyos az első szótag. Azokban a nyelvekben, ahol szabad a hangsúly nincs meghatározva a hangsúly helye.

„Hanglejtésnek nevezzük a zöngés beszédhangok zenei magasságának a beszéd folyamán bekövetkező hullámzását.”¹⁶ A beszédhang magasabban vagy mélyebben hangoztatható. Az a magánhangzókra és a zöngés mássalhangzókra tartozik. Az az érdekes, hogy a nők magasabban, a férfiak pedig mélyebben mondják ki az egyforma hangokat. Hanglejtésnél három magassági pont létezik: felső (dallamsúcs), középső (középvonal) és alsó (alapfok). A hanglejtésnél fontos a hangmenet (a magasság iránya változik). A hangmenet lehet: ereszkedő (a hangmagasság lassan ereszkedik), eső (hirtelen leszáll a hang), emelkedő (a hangmagasság lassan megy felfelé), szökő (hirtelen felszáll a hang) és lebegő (egyforma magasságban van). A magyar beszéd ereszkedő jellegű.

Ami az *Emisija na mađarskom jeziku* rádióműsört illeti, arra az jellemző, hogy kötött a hangsúly, mindig az első szótagon van. Ami a hanglejtést illeti, Golub Mária magasabban mondja ki a hangokat, míg Kutin Dániel pedig mélyebben. A hangmenet, magasság irány is eltérő a két főszerkesztőnél. Például Kutin Dánielnél a hangmenet lebegő, ami azt jelenti hogy egyforma magasságban van. Golub Máriánál a hangmenet lassan ereszkedő. Mindkettőnél nagyon rövid a szünet, néha még észrevehetetlen is. Ez azért van, mert a tempójuk rendkívül gyors a hírek olvasása közben, fluens. Gyakran monoton az adás eleje. Ennek minden bizonnyal az időkorlát az oka, amely az adás 25 perce lehet.

6.5.1.2. Szótagok rövidülése

Beszéd közben gyakran előfordul bizonyos beszédhangok kiesése vagy rövidülése. Ez azt jelenti, hogy nem észlelhető a kiejtésük. A beszédben előfordul a mássalhangzók rövidülése, vagy akár egy teljes szótag kiesése is. Mikor kiesik a mássalhangzó, akkor megnyúlik a magánhangzó a szóban. Az alábbiakban erre a jelenségre hozok néhány példát.

(1) Európában tömegesen fordú(l)nak a fiatalok a szélsőjobb felé. (adás - 2024.05.15., 00:56-01:00)

(2) A Politico szerint a Horvát újságírók egy erőszakos támadásokkal és fenyegetésekkel teli hullámmal szembesülnek az újonnan hatalomra került szélső jobb ó(l)dali párt támogatóitól. (adás - 2024.05.15., 01:18-01:30)

(3) Vagy az, amikor otthon leű(l)sz és jön egy gondolat és próbálsz több zenei stílusban áthúzni. (adás - 2024.05.16., 05:56-05:58)

(4) Vó(l)t egy koncertünk. (adás - 2024.05.16., 08:22-08:24)

¹⁶ http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jegyzetek_a_nyelvrol/62_a_hanglejts.html (2024.06.13.)

(5) De akkor mikó(r) esztendőök elmú(l)nak akkor gondoltam arra, hogy jó vó(l)na valamit legyen mer(t) ha nincs feíral akkó(r) sok mindönki elfeledi. (adás - 2024.05.19., 02:57-03:07)

(6) Otthoni környezetbe(n) tartunk most má(r) a vadászházna(l), lehet látni, hogy a vendégeink is sokkal jobban érzik magát szétszértebbek. Kimondottan a természetbe(n) vagyunk, nem a faluba(n), a falu közepén, vagy a nagy városokba(n) (adás - 2024.05.23., 05:52-06:07)

(7) Igazán a cél az egésznek az volt, hogy a gyerekek ismerkedjenek, barátkozzanak látu(n)k, hogy a magyarság egyesületében nagyon sok a gyerek táncsoport, eléggé kevés vó(l)t nekik a bemutatkozási lehetőség. (adás - 2024.05.29., 06:37-06:45)

(8) Mindön cigaretta, úgy mondják, hogy nyó(l)c percet rövidíti az életet. (adás - 2024.06.01., 05:40-05:45)

(9) Az ötlet az vó(l)t, vagyis inkább azt mondom, hogy a célja a magyar identitás megtartása vagyis erősítése a gyerekekbe(n). (adás - 2024.06.11., 05:05-05:37)

(10) Nem egy hétköznapi dolog történt ak(k)ó(r) sem. (adás - 2024.06.12., 09:17-09:21)

(11) Csatlakoztunk és egy idő után fe(l)kínálták nekem ezt a lehetőséget, hogy átvehetem a néptánc táncsoportnak a vezetését. (adás - 2024.06.14., 07:09-07:16)

(12) Tiszteletének első emlékei a 600 évek körüli idő, időkből maradtak fen(t). (adás - 2024.06.15., 08:03-08:07)

6.5.1.3. Ä fonéma

A horvátországi magyarok baranyai, drávaszögi nyelvjárásának jellemzői többek között: az ä fonéma használata, az ő-zés és az í-zés. A szlavóniai falvak nyelvhasználata ún. nyelvzigetek kategóriájába tartozik, és egészen sajátos nyelvi jelenségeket mutat, mint amilyen az ä fonéma használata.

Az ä fonéma használata gyakori a szlavóniai magyar falvak lakóinak nyelvhasználatában. Leginkább Kórógy településre jellemző. Ez a fonéma könnyen azonosítható, mivel a beszélők ajakkerekítés nélkül ejtik ki azokat a szavakat, amelyekben az ä fonéma található. „Az ide tartozó nyelvjárások közös jegye az ajakkerekítés nélküli ä, hosszú párjával, az ä-val (*fäj ä válläm 'fáj a vállam'*).“¹⁷ Az alábbiakban olyan példákat ismertetek, amelyekben felismerhető annak használata.

¹⁷ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelvhasznalat-kerdesei-383D/nyelvjarasaink-juhasz-dezso-3A88/a-magyar-nyelvjarastipusok-3A9C/> (2024.06.20.)

(1) Egymás mellé pässzítom őket. (adás - 2024.05.18., 05:36-05:38)

(2) Hát gondoltunk ez az ívben a Kliofest keretében az az Európai szinten csinálnák a történetek minden file előadások, könyv bemutatok ő és ilyenek események. (adás - 2024.05.19., 01:28-01:41)

(3) Igen jó, örülök räjta ípp ázér is, hogy a szentlászlói védőségi megírdömölte, hogy härminc esztendő után feljut, hogy bírjunk róla beszílni tiszta szível, áz a hiba, hogy őö öregödjünk, és mä sokan hijányzunk a szentlászlói századból milt elmúlt ez a häború 55 vannak akik meghálták. (adás - 2024.05.19., 02:23-02:50)

(4) A moratórium október hetedikén tizenöt óra härom perckor járt le. (adás - 2024.05.30., 01:28-01:39)

(5) Családtagomnak is érzem mägät a kört is. (adás - 2024.06.14., 07:34-07:37)

6.5.1.4. Ö-zés és í-zés

Lehocki-Samardžić Anna kiemeli, hogy: „Az *ö* fonéma használata szélesebb, mint a köznyelvben. A köznyelvi *e* és az *ő* helyén is megtalálható. A köznyelvi *e* helyén szereplő *ö* hangsúlyos és hangsúlytalan helyzetben is jelentkezik. Ez az idősebbek és a fiatalabbak nyelvére egyaránt jellemző, bár a fiatalok nyelvében a privát szférába szorult vissza, míg az idősebbeknél ez még mindig általános nyelvi jelenség.” (Lehocki-Samardžić, 2016: 458), továbbá, hogy „A hosszú magánhangzók zártabbá válása (...) és az *í-ző* formák használata a gyakori hangtani jelenségek közé sorolható (Lehocki-Samardžić, 2022: 188.). Az alábbiakban mindezt néhány példával is alátámasztom.

(1) Igen jó, örülök räjta ípp ázér is, hogy a szentlászlói védőségi megírdömölte, hogy härminc esztendő után feljut, hogy bírjunk róla beszílni tiszta szível, áz a hiba, hogy öregödjünk, és mä sokan hijányzunk a szentlászlói századból milt elmúlt ez a häború 55 vannak, akik meghálták. (adás - 2024.05.19., 02:23-02:50)

(2) Hát gondoltunk ez az ívben a Kliofest keretiben az az Európai szinten csinálnák a történetek minden file előadások, könyv bemutatok ő és ilyenek események. (adás - 2024.05.19., 01:28-01:41)

(3) Igön, hát sok év má, hogy mondtam 33 éve elmúlt, jó 35 mondjunk, de härom esztendővel ezelőtt mi eztet megkaptok, a minisztérium elismerte, hogy egy kicsit késő, de ázér kitüntetésök mindig valamit jelentnek. Minälonk azt jelenti, hogy mi emírdömöltünk eztet és más(t) hetedikén, a negyedik hónapba az elnök, Horvátországi elnök Milanović behít és ott megkaptok a kitüntetések. (adás - 2024.05.19., 03:26-04:00)

(5) Egyre jobban nőjünk magunkat Baranyán kívüli területőkre. (adás - 2024.05.23., 07:34-07:39)

(6) Vígül kiemelte, hogy tavaly december óta már 334 milliárd forint korábban blokkolt Magyarországnak járó uniós forrás érkezett Magyarországra. (adás - 2024.05.29., 02:55-03:05)

(7) Hogyha magyarok vagyunk, és a magyar közösséget köl védeni... (adás - 2024.06.03., 03:56-04:00)

(8) Tehát, hogy estire nagyon fáradtak leszünk. (adás - 2024.06.12., 09:12-09:14)

6.5.1.5. A, az névelők

Az adásokban megfigyelhető, hogy némely esetben az *az* névelőből rövidülés hatására – z lesz, és az összeolvad a következő szó első szótagjával.

(1) Bár a zEurópai Unió elismeri Izrael önvédelméhez való jogát, Izraelnek a nemzetközi humanitárius joggal összhangban kell ezt tennie, és biztonságot kell nyújtania a civilek számára. (adás - 2024.05.15., 05:10-05:23)

(2) A zalábbiakban elmondom, hogy mitől különleges ez a nap, honnan ered, és mik az ünneplés módjai. (adás - 2024.05.15., 07:01-07:08)

(3) A zünepi alkalmak során gyakran kiemelik a családtagok közötti szeretet és támogatást, valamint a zegyütt töltött idő fontosságát. (adás - 2024.05.15., 08:65-09:05)

(4) A zelképzelés az volt, hogy nagyon sok műfajjal próbálja megszólítani a zembereket, akik nagyon sok stílusba hallgatnak akár zenét. (adás - 2024.05.16., 04:33-04:40)

(5) Miért borultak le a zangyalok Viola előtt? (adás - 2024.05.17., 07:53-07:55)

(6) A zEurópa Tanács elfogadta a zelső olyan nemzetközi jogilag kötelező érvényű szerződést, amely célja, hogy a mesterséges intelligenciát használó rendszerek alkalmazása során biztosítsa a zemberi jogok, a jogállamiság, és a demokrácia jogi normáinak tiszteletben tartását. (adás - 2024.05.18., 02:37-02:55)

(7) Manapság lépten-nyomon hallani a biodiverzitásról a zélővilág sokféleségéről. (adás - 2024.05.22., 06:27-06:32)

(8) A zidei kiállításnak a témája a lakodalmas kötények. (adás - 2024.05.27., 07:24-07:28)

(9) A zÚr napja ünnep gyökerei a 13-ik századba nyúlnak vissza. (adás - 2024.05.30., 04:34-04:39)

(10) Bár óceánográfusok is gyakran a tenger kifejezést használják vele kapcsolatban, és a zAtlanti-óceán részének tekintik. (adás - 2024.06.08., 04:56-05:03)

(11) A vízszintnek lassan csökkennie kell, és a tetőzés továbbra is a zEszék melletti Dráván várható. (adás - 2024.06.12., 04:03-04:04)

6.5.1.6. A megakadásjelenség

Gósy Mária szerint „a ’megakadásjelenség’ kifejezés gyűjtőfogalom, a spontán beszédben fellépő, különféle bizonytalanságokat és hibákat értjük rajta” (Gósy, 2004:234). A felgyorsított beszédtempó és a nyilvánosság előtti megszólalás okozta felfokozott érzelmi állapot miatt a vizsgált szövegekre jellemzőek a megakadásjelenségek bizonyos típusai (Gósy 2004:234) is, leggyakrabban a töltelékszavak használata, a szóismétlés, a szóváltoztatás és a hezitálás.

(1) Számunkra az a fontos, hogy megjelenjünk kulturális öő műsorokkal, kínálatl itt öő, itt Eszéken és egy olyan öő, olyan lehetőséget adjunk a öő az eszéki és a Horvát öő közönségnek, hogy megismerje a magyar kultúrát. (adás - 2024.05.16., 07:35-07:51)

(2) Körülbelül két évvel ez előtt kezdtem el dolgozni Nagyszalontán az Arany János Emlékmúzeumban és öő én az egyetemen még nem tanultam múzeumpedagógiját, de, hát öő itt a gyakorlatba tapasztalatot szereztem ezen a téren is, és öő Sára tavaly 2023-ban kért fel, hogy ezzel kapcsolatosan írjak egy cikket. Öő nagyon sokat gondolkodtam, hogy öő mit is írhatnék. (adás - 2024.05.18., 07:40-08:06)

(3) Hát gondoltunk ez az ívben a KlioFest keretében az az Európai szinten csinálnák a történetek mindenféle előadások, könyvbemutatók öő és ilyenek események. (adás - 2024.05.19., 01:28-01:41)

(4) Tehát öő, amikor öő Zágrábbá a öő Horvát Írók Társasága a Hrvatsko društvo pisaca kiadta a Pilinszky kötetemet a öő már akkor szerettem volna ebből egy öő részletesebb irodalmi estet. (adás - 2024.05.24., 05:46-06:00)

(6) Mivel az ügynökségben az öt kisebbségnek öő van szaktanácsosa így öő négy évvel ezelőtt arra gondoltunk, hogy öő, mivel Horvátországban 17 nemzeti öő kisebbségnek, nemzetcsoportnak van valamilyen öő szintű oktatása, valamilyen modellben, jó lenne őket is öő bekapcsolni a továbbképzések programjába. (adás - 2024.05.31., 05:31-05:55)

(7) Hát a öő történetnek az a célja, hogy nyújtsuk öő a lakosságnak információt, hogy mennyire káros a dohányzás, milyen hatása van a öő az egészségre, de nem csak az egészségre, hanem milyen gazdasági következményekkel öő jön ez a dolog öő a cigaretta, a dohányzás pénzbe kerül, és akkor öő a szegényebb emberek veszik a cigarettát és öő nem a minőségi étkezést, vagy nem vesznek ruhát, vagy valami más öő szükségre nem használják fel a pénzt hanem erre. (adás - 2024.06.01., 04:00-04:37)

(8) Öő minden alkalommal igyekezünk valamilyen más technikával előrukkanni, hogy a gyerekek számára is érdekes legyen, meg öő mindig egy öő új öő dolgot próbálhassanak ki és öő olyan alkotásokat szülessenek, ami öő egyrészt öő egy nagyon öő értékes produktum lesz a végén,

másrészt meg a szülők is öő megdicsérik otthon, hogy ezáltal is sikeri élmény legyen számukra (adás - 2024.06.12., 06:04-06:26)

(9) Tiszteletének első emlékei a 600 éves körüli idő, időkből maradtak fen(t). (adás - 2024.06.15., 08:03-08:07)

(10) Minälonk azt jelenti, hogy mi emírdómóltünk eztet és más(t) hetedikén, a negyedik hónapba az elnök, Horvátországi elnök Milanović behít és ott megkaptok a kitüntetések. (adás - 2024.05.19., 03:26-04:00)

(11) Tehát, hogy estíre nagyon fáradtak leszünk. (adás - 2024.06.12., 09:12-09:14)

6.5.2. Morfológia

A morfológia magyar nyelvű megfelelője a szóalaktan. „A szóalaktan (más néven morfológia) a szavak szerkezetét, belső felépítését és létrehozásuk szabályait vizsgálja.” (Keszler, 2019: 35).

6.5.2.1. A kicsinyítő képző használata

A horvátországi magyar nyelvhasználatra jellemző a kicsinyítő képző gyakori használata, amely kedveskedő, becéző jelleggel is használatos, és ezt a rádióadások szövegei is alátámasztották.

(1) Mindig azt nézték a menyecskék, hogy kinek van szebb és díszesebb köténye. (adás - 2024.05.27., 07:41-07:44)

(2) Hosszú a nap, tehát messze van még az este, honismereti kirándulás, hajókázás, ebéd, délutáni foglalkozás vár ránk. (adás - 2024.06.12., 09:00-09:12)

6.5.2.2. A földrajzi nevek használata

A műsorokban gyakran jelennek meg a földrajzi nevek magyar nyelvű megfelelői és a hozzájuk járuló -i melléknévképző is.

(1) Számunkra az a fontos, hogy megjelenjünk kulturális ö műsorokkal, kínálattal itt öö, itt Eszéken és egy olyan öö, olyan lehetőséget adjunk a ö az eszéki és a horvát öö közönségnek, hogy megismerje a magyar kultúrát. (adás - 2024.05.16., 07:35-07:51)

(2) Ma vannak a tradicionális, ö vadásznapi, amelyeket várdaróci vadász társaságunk vállalt magára a bellyei járásban. (adás - 2024.05.23., 05:24-05:33)

(3) Igen jó, örülök rájtá ípp äzér is, hogy a szentlászlói védőségi megírdómólte, hogy hárminc esztendő után feljut, hogy bírjunk róla beszílni tiszta szívvvel, äz a hiba, hogy ö

öregödjünk, és má sokan hiányzunk a szentlászlói századból milt elmúlt ez a háború 55 vannak akik meghalták. (adás - 2024.05.19., 02:23-02:50)

6.5.2.3. Határozóragok használata

Az éloszóban lezajló beszélgetések gyors dinamikája, illetve a riportok időkeretének szűkössége miatt, a megszólalók gyakran cserélik fel a standard szóalakokat (pl. határozóragok, vonatkozó névmások) más beszélt nyelvi formákkal.

(1) Olyan történelmi momentumokat elevenítünk föl, amelyek a mi hittünk erősítésének vannak. (adás - 2024.06.03., 09:00-09:06) A standard alak az erősítésére lenne.

(2) (...) az egyik ilyen előadás egy egészen különleges projektet mutatott be, ami a Termini Kutatóhálózaton belül zajló Termini szótár készítéséről szolt. (adás - 2024.06.02., 08:15-08:29) A standard alak az amely lenne.

(3) Hát gondoltunk ez az évben a Kliofest keretében, ez az Európai szinten csinálnak a történészek mindenféle eladások, könyvek bemutatok és ilyenek események és ajánlottam az én dijákokomnak, hogy csinálnak egy könyvbemutató asztalt a szentlászlói védelemrol könyvet, amelyet Kocsis László írta. Gondoltunk, hogy ez jó az ötlete, hogy beszéljünk egy kicsit a, amit történt a Magyarokkal a honvédő háborúban. (adás - 2024.05.19., 01:28-02:01)

A közölt mondatok standard változatai: Hát gondoltuk, hogy ebben az évben a Kliofest keretében, európai szinten, a történészek csináljanak mindenféle előadásokat, könyvbemutatókat, és ilyen eseményeket. Felajánlottam a diákjaimnak, hogy csináljanak egy könyvbemutató asztalt a szentlászlói védelem könyvéről, amelyet Kocsis László írt. Gondoltuk, hogy ez az ötlet jó, mert beszéltünk egy kicsit arról, ami a magyarokkal történt a honvédő háborúban.

6.5.2.4. Igei személyragok használata

(1) A Politico szerint a Horvát újságírók egy erőszakos támadásokkal és fenyegetésekkel teli hullámmal szembesül az újonnan hatalomra került szélső jobb o(l)dali párt támogatóitól. (adás - 2024.05.15., 01:18-01:30) szembesül=szembesülnek

(2) De akkor mikó(r) esztendő(k) elmú(l)nak akkor gondoltam arra, hogy jó vó(l)na valamit legyen mer(t) ha nincs feíral akkó(r) sok mindönki elfeledi. (adás - 2024.05.19., 02:57-03:07) Itt is látszik a falusi beszéd hatása. A standard szóalak a felírva lenne.

(3) Az be van íral a könyvbe. (adás - 2024.05.19., 03:20-03:22) íral=írva

(4) És más hetedikén a negyedik hónapba az elnök, Horvátországi elnök, Milanović, behít és ott megkaptok a kitüntetésöket. (adás - 2024.05.19., 03:50-04:00) A standard szóalakok a következő lennének: hónapban, behívott.

(5) Valamikor hagyomány volt, hogy a legközelebbi rokonok, a komaság, azok szolgáltak föl a lakodalomba. (adás - 2024.05.27., 07:28-07:38) föl=fel és lakodalomba=lakodalomban.

6.5.3. Lexikológia

A lexikológia jelentése szókincstan, amely az adott nyelv szókincsével foglalkozik. „Az a tudományág, amely egy nyelv szókincsének eredetével, változásával, fogalomkörü, társadalmi és stilisztikai rétegződésével, nyelvhelyességi kérdéseivel foglalkozik; lexikológia.”¹⁸

6.5.3.1. Szóhasználat – idegen, sajátos szavak

Mivel ezek a rádióműsorok Horvátországban készülnek, feltételezhető, hogy azokban a horvát nyelvből átvett elemeket is találunk. „A horvátországi magyarság nyelvére erősen hat a horvát nyelv.” (Lehocki-Samardžić, 2016: 461) Természetesen az internet és technológia fejlődése nemcsak, a horvát, hanem az angol nyelv hatását is felveszi.

(1) A 2009-es Európai parlamenti választásokon a fiatal szavazók hatalmas potenciált mutattak rekordszámú részvétellel. (adás - 2024.05.15., 04:20-04:30)

(2) Nem várható változást a Szabor élén. (adás - 2024.05.16., 02:00-02:04)

(3) A Horvát Szabor további két ellentét megvitatásával folytatta ma a munkáját. (adás - 2024.05.22., 00:50-00:54)

(4) A workshopokat pedig az eszéki városi és egyetemi könyvtár és a vinkovci olvasóterem munkatársai, valamint az Iskolakönyv és a Mozaikkönyv vezették. (adás - 2024.05.22., 03:04-03:15)

(5) A Horvát utak bemutatta a Crocodile 30 Cro és a projektet és a Live Traffic hr mobile alkalmazást. (adás - 2024.05.23., 02:50-02:56)

(6) Ma vannak a tradicionális vadásznapiok, amelyeket várdaróci vadásztársaságunk vállalt magára a bellyei járásban. (adás - 2024.05.23., 05:24-05:33)

¹⁸ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/sz-4A3C0/szokincstan-4CB28/> (2014.06.20.)

(7) Az üzenet, amely látható mobiltelefonszámról érkezett az újságíróknak, közvetlen fenyegetést tartalmazott, amelyben egyértelműen jelezték a volt tulajdonos, Ivo Pukanic és közeli munkatársa Niko Franjic meggyilkolásához fűződő linket. (adás - 2024.05.24., 01:24-01:43)

(8) A madárinfluenza jelenleg az Amerikai szarvasmarhák körében terjed. (adás - 2024.05.25., 01:37-01:41)

(9) A Vukovári Magyarok Egyesületének 15 éve, az tulajdonképpen a horvátországi magyaroknak sikerstorya. (adás - 2024.05.28., 08:30-08:37)

(10) A bérekről szóló adatok azt is valószínűsítik, hogy a munkanélküliségi ráta februárban tetőzött. (adás - 2024.05.29., 03:53-04:00)

(11) Tehát megmagyarázunk igazából, hogy miért is mondjunk azt, hogy patika, maica meg flomaszter. (adás - 2024.05.31., 08:06-08:12)

(12) Valakinek ezt lehetne akupunktúrával, valakinek, nem tudom, flászterekkel. (adás - 2024.06.01., 07:40-07:45)

(13) Olyan történelmi momentumokat elevenítünk föl, amelyek a mi hitünk erősítésének vannak. (adás - 2024.06.03., 09:00-09:06)

(14) Tegnapelőtt Újvidéken voltunk a mezőgazdasági kiállításon, ami most má tradíció nálunk. (adás - 2024.06.07., 01:26-01:31)

(15) Ami egyrészt egy nagyon értékes produktum lesz a végén. (adás - 2024.06.12., 06:16-06:21)

Ebben a 15 példában, ahol az idegen szavakat használták a beszélők, megjelennek a tájnyelvi szavak is (10, 11, 12, 14). Ezek között szerepel a ráta, patika, majica, flomaszter, tradíció, és a flászter kifejezés is. A Termini szótár¹⁹ segítségével könnyen bemutatathatók a tájnyelvi szavak közmagyar jelentései. Eszerint a patika szó a edzőcipőt, tornacipőt, sportcipőt jelent, a majica szó pólóinget, atlétatrikót, a flomaszter szó rostirónt, filctollat jelent. A feljegyzett ráta, tradíció, flászter példák megfelelői is megjelennek az említett szótárban (ráta = részlet, tradíció = hagyomány, flászter = tapasz). A fentiekben említett a Termini szótáras projektet bemutató rádióadást követően, számos kifejezést sikerült beazonosítanom az említett gyűjteményben.

6.5.3.2. Szóismétlés

Az élőnyelvi környezetben rögzített adásokban viszonylag gyakran észlelhető szóismétlés.

¹⁹ <https://termini.nyttud.hu/htonline/htlista.php?action=searchbox> (2024.09.29.)

(1) Térségünk híres vadászétele a vadpörkölt, amely ez *alkalommal* 38 bográcsban főtt a főzőverseny *alkalmával*. A rendezvényt a Vadkan Vadásztársaság szervezte. Rádióknak elnökük dr. Dékány Lajos nyilatkozott. (...) (adás - 2024.05.26., 01:15-01:21)

(2) Csatlakoztunk, és egy idő után fe(l)kínálták nekem ezt a lehetőséget, hogy átvehetem a *néptánc tánccsoportnak* a vezetését. (adás - 2024.06.14., 07:09-07:16)

(3) Úgy, hogy reméljük, *majd* egy idő után, *majd* ez is kibővül! (adás - 2024.06.14., 08:31-08:34)

(4) Mi nálunk azt jelenti, hogy mi emírdömöltünk eztet és más(t) hetedikén, a negyedik hónapba(n) az *elnök*, horvátországi *elnök* Milanović behít és ott megkaptok a kitüntetések. (adás - 2024.05.19., 03:47-04:00)

6.5.4. Mondattan

A mondattan „A nyelvtannak az a része, amely a mondat jelentésével, szerkezetével, alaki sajátágaival és a mondatok egybefűzésével foglalkozik.”²⁰ Keszler Borbála és Lengyel Klára a *Kis magyar grammatika* című könyvben ekképpen határozták meg a mondattant „A mondattan a mondat típusait, szerkezetét, belső felépítését vizsgálja, így tárgyalja egyrészt a mondatfajtaikat, a mondatok szerkezeti típusait, a mondatrészek és a tagmondatok fajtaikat, másrészt foglalkozik a szavak és szintagmák mondattá való összekapcsolódásának szabályszerűségeivel.” (Keszler, 2019: 191)

A vizsgált *Emisija na mađarskom jeziku* című adásban elhangzó mondatok között egyaránt található példa az egyszerű és az összetett mondatokra. Egy példa az egyszerű mondatra, amely valamennyi adásban elhangzik: „*Hireink következnek.*” (adás - 2024.05.15., 01:14-01:16) Ez egyszerű mondat azért, mert csupán alanyból és állítmányból áll. Összetett, illetve többszörösen összetett mondatokat többnyire a rádióműsor vendégei használtak, amikor a horvátországi magyar közösség eseményeiről beszélnek. Egy példa az összetett mondatra: „*De akkor mikó(r) esztendők elmú(l)nak akkor gondoltam ara, hogy jó vó(l)na valamit legyön mer(t) ha nincs feíral akkó(r) sok mindönki elfeledi.*” (adás - 2024.05.19., 02:57-03:07) További példák találhatóak az előző alfejezetekben vagy a 6. *Kutatás - Emisija na mađarskom jeziku című rádióadás nyelvhasználati jellemzőinek vizsgálata* című fejezetben.

Az összetett mondat szerves és szervetlen lehet. A szerves mondat kétféle mondatra oszlik, alárendelőre és mellérendelőre. „Az alárendelő mondat jellemzője, hogy tagmondatai nem azonos

²⁰ <https://www.arcanum.com/ro/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/m-3FE0D/mondattan-3FF8A/> (2024.06.18.)

szerkezeti szinten helyezkednek el, egymáshoz képest fő- és mellékmondatok (a mellékmondatnak is lehet alárendelt tagmondata).” (Keszler, 2019: 195) Ilyen mondatokban a tagmondatok között nyelvtani viszony van, „amilyen mondatrész szerepében áll az utalószó, olyan mondatrészt fejt ki a mellékmondat” (Keszler, 2019: 195) Példa az alárendelő mondatra a rádióadásból: „*Olyan történelmi momentumokat elevenítünk föl, amelyek a mi hittünk erősítésének vannak.*” (adás - 2024.06.03., 09:00-09:06.) És végül egy példa a hiányos mondatnak: „*Lesz!*” (adás - 2024.06.14., 08:40-08:41)

A mondatfajták modalitásuk szerint a következők: felkiáltó, kérdő, felszólító, óhajtó és kijelentő. Az adásokban legtöbbször a kijelentő és a kérdő mondatfajták észlelhetők. Egy kijelentő mondat példája így szólt a műsorban: „*A madárinfluenza jelenleg az amerikai szarvasmarhák körében terjed.*” (adás - 2024.05.25., 01:37-01:41) Kérdő mondatfajta leginkább a riportokban fordul elő, amikor a főszerkesztők kérdést tesznek fel a vendégnek. Kutin Dániel így tett fel kérdést Thurzó Zoltánnak: „*Ezek az átiratok hogyan születtek?*” (adás - 2024.05.19., 05:19-05:21) A felkiáltó mondat kifejezi a beszélő érzelmét, erre jó példa a következő: „*Megtetszett, nagyon élvezem!*” (adás - 2024.06.14., 07:32-07:34) A felszólító mondat segítségével a beszélő kívánsága vagy akarata emelkedik ki, pl. „*Úgy, hogy reméljük, majd egy idő után, majd ez is kibővül!*” (adás - 2024.06.14., 08:31-08:34)

7. Összegzés

Az *Emisija na mađarskom jeziku* című magyar nyelvű rádióadás nyelvhasználatának feltáró-elemző kutatása egy hónapig, 2024. május 15-től június 15-ig tartott. Megállapítható, hogy nem minden rövidített rádióadás jelenik meg a vizsgált honlapon. Azon összesen 32 műsort kellett volna megjelentetni, azonban mindössze 27 rádióadás vissza volt hallgatható. Más szóval, 5 adás hiányzik.

A rövidített rádióadások körülbelül 8, 9 és 10 percre tartanak. Legkevesebb alkalommal körülbelül 8 perces adások jelentek meg, őket követik a körülbelül 10 percesek, és a leggyakrabban publikált műsorok a körülbelül 9 percesek. Méghozzá 20 adás tartott kb. 9 percre, 3 adás 8 percre, és 4 adás 10 percre.

Az elvégzett kutatás alapján, pontosabban mondva a HRT–HR magyar nyelvű rádióadás a HRT honlapján megjelenő rövidített változata alapján, arra következtethetünk, hogy a rádióadásokban többnyire a standard nyelvhasználat hallható, de bizonyos szegmensekben tapasztalhatók az attól való eltérések is. Erre általában akkor kerül sor, amikor nem a műsorvezetők, hanem a meghívott vagy külső eseményeken megszólaló beszélő megnyilvánulását vizsgáljuk.

A főszerkesztők szabályos nyelvhasználatát az is indokolhatja, hogy nem élőadásokról van szó, hanem, egy előzetes forgatókönyv szerint elkészített előre felvett hanganyagról, amely esetében adott a javítás lehetősége. Élő bejelentkezések nem szerepelnek a rádióadásokban, az adásokban az előzőleg már rögzített és utószerkesztett riportok bizonyos részletei hallhatók.

Jellemző, hogy minden adást Golub Mária kezdte meg és fejezte be. A műsor kezdete után információt közölnek, arról, hogy melyik adás hallgatható, ezek után bemutatkozik az adott adás főszerkesztő-műsorvezetője, Golub Mária vagy Kutin Dániel. A kutatás során feldolgozott hanganyagban többször volt hallható a férfi beszélő. Az adásokban a főszerkesztőkön kívül vendégek is feltűnnek. Azonban akkor arról van szó, hogy a főszerkesztők kimennek a terepre és készítenek néhány helyszíni riportot, amelyet majd később sugároznak.

A kutatás nagy része az adásokban elhangzott adások nyelvhasználati jelenségeinek vizsgálatára vonatkozik. Összeségében megállapítható, hogy az többnyire megfelel a mai magyar köznyelvi normának, amelyre a publicisztikai és a választékosabb társalgási stílusra vonatkozó nyelvi jegyek a jellemzők. Ennek ellenére valamilyen nyelvi szinten található példa a standard magyar nyelvhasználattól való kisebb-nagyobb eltérésre (pl. hangok, szótagok kiesése, *ä* fonéma, *ö*-zés és *i*-zés, a *az* és a *a* névelő bizonytalan használata, idegen szavak használata stb.). A felsorolt

nyelvi jellemzőkkel elsősorban a helyszíneken rögzített felvételekben találkozhatunk. Ennek egyik oka a megszólalók anyanyelvhasználata, amely megőrizte mindazon archaikus formákat, melyek ma már nem képezik a köznyelv részét. Ez semmiképp sem tekinthető hiányosságnak, vagy hátránynak, sőt külön hozzáadó érték, mivel bizonyítja, hogy a beszélőközösség nyelvi vitalitásán keresztül, ily módon tartja fenn nyelvhasználatát és örökíti át nemzeti identitását.

A vizsgált rádióadásokban a világ és Horvátország hírei mellett kiemelten fontos az itt élő magyar közösség életének bemutatása, kulturális, gazdasági és tudományos eseményeinek követése és annak lehetősége, hogy minderről magyar nyelven tájékozódhassanak az érdeklődők.

A kijelölt téma teljes feltárásának érdekében további kutatásokra van szükség, melyek az itt felvetett szempontok részletesebb kidolgozásán túl egyéb módszerekkel is kiegészíthetők. Ezek közül egy a szerkesztőkkel készítendő interjú lehetne, amelyből megtudható szakmai életútjuk, a rádióműsorral kapcsolatos tapasztalatuk és jövőképük. Mindez kiegészíthető lenne egy olyan kérdőíves vizsgálattal, amely azt kutatná, hogy mit hallgatnak szívesen a műsor iránt érdeklődők. Tapasztalataim szerint fontos lenne a műsor népszerűsítése, a hallgatóság számának növelése, a fiatalabb korosztály bevonása. Célszerű lenne a bemutatott rádióadást összehasonlítani egy másik, a magyartól eltérő nemzetiségi nyelvű műsorral. Ez lehetőséget nyújtana a hasonlóságok és különbségek elemzésére, továbbá ötletet adhatna a már meglévő auditív tartalmak fejlesztéséhez.

8. Irodalom

1. *A csárdás története*, <https://kurier.plus/hu/node/1214> (2024.06.11.)
2. *A média nyelvi normája**, <https://epa.oszk.hu/00100/00188/00017/124102.htm> (2024.05.24.)
3. Apró István, *Határon túli magyar médiumok 2016.*, Médiatudományi könyvtár, Médiatudomány Intézet, Budapest, 2017 (<https://mtmi.hu/files/75fb49aa-0992-40fb-a844-9e8212fa3a0d.pdf>)
4. Apró István, *Média és identitás*, Médiatudományi könyvtár, Médiatudomány Intézet, Budapest, 2014.
5. Arcanum, <https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/a-a-13/alaktan-A1C/#Lexikonok%5EPallas-Alaktan> (2024.06.18.)
6. Arcanum, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/sz-4A3C0/szokincstan-4CB28/> (2024.06.20.)
7. Arcanum, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/b-1EF8E/birtokos-21046/> (2024.06.20.)
8. Arcanum, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelvhasznalat-kerdesei-383D/nyelvjarasaink-juhasz-dezso-3A88/a-magyar-nyelvjarastipusok-3A9C/> (2024.06.20.)
9. Arcanum, <https://www.arcanum.com/ro/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/m-3FE0D/mondattan-3FF8A/> (2024.06.18.)
10. Arcanum, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/f-F2003/fonetika-F2196/> (2024.06.18.)
11. Balázs Géza, *A média nyelvi normája: hagyjuk vagy fejlesszük?*, 2017. <https://enylvmagazin.hu/2017/05/31/a-media-nyelvi-normaja-hagyjuk-vagy-fejlesszuk/> (2024.06.04.)
12. Balázs Géza, *Rádió és nyelv*, DUE, Budapest, 2014.
13. Balázs Géza, *Sajtónyelv – médianyelv – médianorma*, https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/1498/1/44-55_Balazs.pdf (2024.06.04.)
14. Gósy Mária: *Fonetika, a beszéd tudománya*. Osiris tankönyvek, 2004.

15. Horváth Dóra, Nyirő Nóra, Csordás Tamás, *Médiaismeret*, https://mersz.hu/dokumentum/dj151m__61/ (2024.06.27.)
16. HRT, *Emisija na mađarskom jeziku*, Daniel Kutin, Marija Golub <https://radio.hrt.hr/slusaonica/emisija-na-madarskom-jeziku?epizoda=202405181930> (2024.05.15. - 2024.06.15.)
17. Jegyzetek a nyelvőről, http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jegyzetek_a_nyelvro1/62_a_hanglejts.html (2024.06.13.)
18. Jurčić, Daniela (2017). TEORIJSKE POSTAVKE O MEDIJIMA – DEFINICIJE, FUNKCIJE I UTJECAJ. *Mostariensia*, 21 (1), 127-136. (<https://hrcak.srce.hr/190208>)
19. Keszler Borbála, Lengyel Klára, *Kis magyar grammatika*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019.
20. *Kommunikáció*, https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_9/lecke_03_026 (2024.05.21.)
21. Kriják Krisztina és a többiek, *A horvátországi magyarság a 21. században* (szerk.: Lehocki-Samardžić Anna), Nap Kiadó, 2022.
22. Lehocki-Samardžić, Ana, *A "baranyai beszéd" nyelvjárási sajátosságai // VI. Dialektológiai szimpozion*. Szombathely: Nitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, 2016.
23. Magyar nyelvjárások a határon innen és túl, https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_12/lecke_02_013 (2024.06.20.)
24. *Médiaelmélet*, - http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/i13_mdia.html (2024.04.25.)
25. *Médiaelmélet*, http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/v_mdiatrtneti_alapismeretek_a_rdi_s_a_televzi.html (2024.05.21.)
26. Njari, Denis. „Hungarian journalism in Osijek at the beginning of the 20th century.“ *Osječki zbornik*, vol. Vol. 31-32, br. xx, 2015, str. 49-49. <https://hrcak.srce.hr/217679> (2024.09.29.)
27. Penavin Olga, *A jugoszláviai Baranya magyar tájnyelvi atlasza*, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Újvidék, 1969.
28. *Počeci radija u Hrvatskoj i svijetu*, <https://www.medijiskapismenost.hr/pocetci-radija-u-hrvatskoj-i-svijetu/> (2024.05.21.)

29. Štefan Rus-Mol – Ana Jugoslava Zagorac-Keršer, Novinarstvo, Klio, Edicija, Multimedija, Beograd, 2005.
30. Termini szótár, <https://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage> (2024.09.29.)
31. *Vrste medija i kako im pristupiti*, <https://equestris.hr/odnosi-s-medijima/vrste-medija-i-kako-im-pristupiti/> (2024.06.27.)
32. Wacha Imre, *Beszéd és nyelvi helyesség a rádióban*, <https://core.ac.uk/download/pdf/160250246.pdf> (2024.05.29.)